

BLADWIJZER

wegwijs met Heemkunde Vlaanderen

mei 2018 • 22

Inhoud

Beheer en organisatie:

- Verslag van de studienamiddag Heemkunde Actueel 2017
Participatie in het lokale erfgoedveld
- De digitale omwenteling. Handige online-instrumenten voor erfgoedverenigingen

Ontsluiting:

- Meer dan een pop-up. Waardevolle en betaalbare erfgoedtentoonstellingen voor één dag
- Onze Vergeten Helden

Behoud en beheer:

- Hoe publiceert je rekenbladen of datasets met heemkundige informatie op Wikidata?

In de kijker

- Nacht van de Geschiedenis over processies in Erpe-Mere
- Fier-gazet Erfgoed Lommel

COLOFON

- **Verantwoordelijke uitgever:**
Fons Dierickx
Grote Baan 193
9310 Herdersem
- **Contactgegevens:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
Zoutwerf 5 - 2800 Mechelen
T 015 20 51 74
www.heemkunde-vlaanderen.be
info@heemkunde-vlaanderen.be
- **mei 2018 - nr. 22**
- **Eindredactie:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
- **Lay-out:** Antilope De Bie printing
- **CC0 Creative Commons** (www.pixabay.com)

VERSLAG VAN DE STUDIENAMIDDAG HEEMKUNDE ACTUEEL 2017

Participatie in het lokale erfgoedveld

Op zaterdag 18 november verzamelden heemkundigen van over heel Vlaanderen in Mechelen om geïnspireerd te worden door participatieve projecten in het lokale erfgoedveld. Naast het in kaart brengen van het verleden van een lokale gemeenschap, brengen lokale erfgoedorganisaties, musea en verenigingen ook mensen samen en treden ermee in dialoog. Dit gebeurt vaak op een participatieve manier: buitenstaanders worden aangetrokken om actief mee te werken aan de opzet en uitwerking van erfgoedactiviteiten. Niet louter als publiek, maar ook als co-creator. De namiddag ging van start met een inleidende lezing door Hildegarde Van Genechten, waarna drie parallele sessies met telkens twee presentaties plaatsvonden waarin lokale participatieve projecten werden voorgesteld en vragen werden beantwoord. Hoe bouw je bijvoorbeeld een participatieve werking uit en wat zijn de uitdagingen en/of valkuilen hierbij? De presentaties van de diverse lezingen zijn terug te vinden op www.heemkunde-vlaanderen.be/heemkunde-actueel-2017-een-terugblik/

INSPIRERENDE LEZINGEN

Hildegarde Van Genechten (FARO) zette met de inleidende lezing 'Participatietrajecten in de lokale erfgoedcontext' het theoretische kader uiteen van participatieve projecten in de lokale erfgoedcontext. Ze benadrukte het belang van participatie in het cultureelerfgoeddecreet van 2017, vanuit de grote nood om alle groepen in de samenleving te betrekken bij het cultureel erfgoed. Met de voorstelling van de zogenaamde 'participatieladder'

belichtte Hildegarde de verschillende graden van participatie gaande van informeren, raadplegen, adviseren, coproduceren, meebeslissen tot zelfbeheer waarbij het zelfbeheer als hoogste graad van participatie wordt aangeduid.

Participatie heb je in alle soorten en maten, zo bleek uit de introductie van Hildegarde Van Genechten op Heemkunde Actueel

Participatie in een 'lage' vorm bij de organisatie van activiteiten of van (delen van) de werking in de lokale erfgoedpraktijk is bijvoorbeeld het vragen om een bijdrage door een externe partij: personen of een groep van buiten de eigen organisatie of vereniging. Een actievere vorm van participatie resulteert in de vraag tot samenwerking, waarbij een externe partij aansluiting vindt bij een activiteit waarvan het kader reeds op voorhand werd uitgetekend. Daarboven staat een hogere graad van participatie, namelijk de co-creatie, omdat hierbij een grotere vorm van tweerichtingsverkeer ontstaat. Bij

co-creatie bepaalt de externe partij mee het kader van de nieuwe activiteit waardoor de betrokkenheid groter is dan bij loutere samenwerking. Het summum van participatie gaat weliswaar nog verder, namelijk tot het zogenaamde ‘hosten’, waarbij een organisatie of vereniging het volledige vertrouwen geeft aan de externe partij om een activiteit of (een deel van de) werking uit te bouwen.

Participatie kan dus veel verder gaan dan loutere publiekswerking. Bij een hoge graad van participatie worden externe partijen immers mede-eigenaars, waardoor het participatief project een proces van ontmoeten, betrekken en engageren wordt. Dergelijke aanpak vraagt weliswaar een hele dosis lef, want je weet nooit op voorhand waar je zal uitkomen. Het vraagt een aanpak waarbij het resultaat niet centraal staat, maar wel het werkproces, dat ongetwijfeld een boeiende reis wordt en de werking zal verrijken. Het biedt kansen om nieuwe groepen te betrekken bij je werking en je doelpubliek uit te breiden om zo bij te dragen aan een inclusieve maatschappij waarbij niemand langs de kant blijft staan.

Hoewel je een participatief proces nooit helemaal in de hand hebt, kan je op voorhand wel bepaalde doelen vooropstellen en het proces hierdoor in de eerste fase ‘ontwerpen’: bepaal wat je wil bereiken, wie je wil bereiken (participanten, beïnvloeders, helpers, uitvoerders, beslissers), wanneer het proces zal lopen (eenmalig? structureel? tijdelijk?), in welke mate je de externen wil laten participeren enzovoort.

Als laatste tip gaf Hildegard het opdoen van inspiratie bij praktijkvoorbeelden, zoals deze van de sprekers in de hieropvolgende sessies van de studienamiddag:

De theaterfietstocht waarover Benedict Wydooghe vertelde, was een samenwerking met veertig andere verenigingen.

Benedict Wydooghe (HK Karel Van De Poele Lichtervelde) sloeg met veertig andere verenigingen de handen in elkaar om een multimediaal spektakel over de Eerste Wereldoorlog in Lichtervelde op poten te zetten. Hun samenwerking resulteerde in september 2017 in de theaterfietstocht ‘Het Frontparadijs’. Het begon toen hij de twee harmonieën vroeg mee te werken aan een muzikaal theaterspektakel met onder andere de Duitse inkwartiering in Lichtervelde als onderwerp. 350 vrijwilligers werkten mee als acteur, gids, muzikant, decorbouwer, ... Ook hedendaagse vluchtelingen werkten mee en de link met hun eigen verhaal en dat van de vluchtelingen tijdens de Eerste Wereldoorlog werd via een van de theaterstukjes getrokken. Het was een heus succes dat vier dagen herhaald werd. Zo konden ze in totaal 1.530 deelnemers verwelkomen. Tijdens een bedankingsfeest voor de vrijwilligers lieten ze weten steeds opnieuw te willen meewerken aan dergelijk project. Hiermee was de heemkundige kring niet aan haar proefstuk toe. Naar aanleiding van Erfgoeddag 2017 werkte de kring onder andere samen met de opleiding Vroedkunde van hogeschool Vives en bouwden ze hun lokaal om tot een interactief vroedvrouwenkabinet uit de eerste helft van de twintigste eeuw. Ook studenten van de opleiding sociaal cultureel werk werkten actief mee. Zij vertelden bij de opstelling verhalen en werkten met een korte vragenlijst om gesprekken tussen de bezoekers op gang te brengen. Een van de vragen was bijvoorbeeld: hoe heeft u uw bevalling ervaren?

In Lokeren werkt Leen Heyvaert bijvoorbeeld samen met anderstalige nieuwkomers die Nederlands leren.

Leen Heyvaert (Stadsmuseum Lokeren) gaf duiding bij de werking van Stadsmuseum Lokeren dat actief de lokale gemeenschap betreft, als noodzaak en als evidentie. Wie het historische verhaal van de stad vertelt, kan en mag niet om de huidige stad en haar bewoners heen. Veel projecten en tentoonstellingen ontstaan ‘van onderuit’ en Stadsmuseum Lokeren geeft de gemeenschappen vanaf de start een duidelijke en beslissende stem in het project door hen als actieve partners te betrekken bij onderzoek en publiekswerking. Ook bij een museale basisfunctie als ‘verzamelen’ worden subgemeenschappen betrokken. Dit is bijvoorbeeld het geval met betrekking tot de haarsnijderij: er wordt afgetoetst met mensen die werkzaam waren in die nijverheid of de objecten die verworven kunnen worden ook in Lokeren zelf gehanteerd werden. Voorbereidend onderzoek voor een project wordt ook samen met de betrokken gemeenschap gedaan. Zo worden ze onder andere voor mondelinge geschiedenisprojecten ingeschakeld als interviewer. Honderd procent co-creatie realiseren kon en kan nog steeds met de samenwerking op vraag van de leerkracht van een lokale OKAN-klas (voorbereidend jaar Nederlands voor anderstalige nieuwkomers in het secundair onderwijs). Op vraag van die leerkracht werden vorig schooljaar de OKAN-leerlingen van november tot mei onthaald in het museum om te werken rond hun favoriete museumobject. Gezien de positieve evaluatie door het museum en de OKAN-

leerkracht wordt het project dit jaar herhaald. Niet alle projecten slagen (bijvoorbeeld de vraag om verhalen over eigen huwelijk achter te laten werkte helemaal niet), maar als ze slagen haal je er wel veel voldoening uit. Leen benadrukt het belang van het gedeeld eigenaarschap in het stadsmuseum en van het ‘samen’ uitwerken van participatieve projectieën.

Maarten Jacobs (’t Grom) vertelde over de successen van het museum met dank aan samenwerking met een ruime erfgoedgemeenschap. En dat kan gaan van een gepensioneerde boer met paard of een botanisch kunstenaar, over de lokale heemkring, tot EVA, de grootste vegetarische organisatie van het land. Op die manier groeit niet alleen ’t Grom, maar ook de boodschap van groenten, gezonde voeding en de liefde voor het tuinbouwerfgoed. Bewust wordt gekozen om het museum buiten de gewone tentoonstellingsruimte te laten treden. Het brede publiek wil men op een speelse en interactieve wijze tot bij duurzame tuinbouw en tuinbouwerfgoed brengen. In het Dodoensjaar 2017 koos men er bijvoorbeeld bewust voor om geen ‘klassieke’ tentoonstelling over het werk van deze Vlaamse botanicus te brengen. Samenwerking werd gezocht en zo konden cursisten de geheimen leren kennen van het eeuwenoude ambacht ‘botanisch tekenen’. Hun werk, geïnspireerd op het Cruydeboek van 1554 vormde de inspiratie en leidde tot een tentoonstelling waarbij de tekeningen van vroeger geconfronteerd werden met die van vandaag.

In 't Grom wordt er bewust voor gekozen om het museum buiten de gewone ruimtes te laten treden.

Amsab-ISG heeft al een uitgebreide ervaring met participatieve projecten, zo bleek uit het verhaal van Martine Vermandere.

Martine Vermandere (Amsab-ISG) stelde diverse projecten van het Amsab-ISG voor die tot stand kwamen met verschillende partners:

- ‘Ik woon in een Monument’, een project rond sociale huisvesting in Deurne;
- ‘Lijn 13-Protteknie’, een voorstelling-tentoonstelling rond de oude industriële site Petroleum Zuid;
- ‘We zijn goed aangekomen’, een interactieve website en tentoonstelling rond vakantiekolonies aan de Belgische kust;
- ‘101 Indianenverhalen’, het verhaal van 150 jaar multisportclub KAA Gent;
- En de virtuele tentoonstelling ‘Belgische vluchtelingen in Engeland tijdens WO I’.

Het vormen projecten waarbij de grenzen van eigen archiefinstelling en museum werden genegeerd. De projecten worden samen met betrokkenen gemaakt. Men zoekt actief naar onvermoede samenwerkingen. Uiteindelijk werkt dit soms zoveel beter voor een grote groep van mensen. Men wordt soms onbewust geconfronteerd met aspecten van het gemeenschappelijke verleden. In het project rond de Belgische vluchtelingen in Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog gaat men in zekere zin nog een stap verder. Men kan bijdragen tot de virtuele tentoonstelling, maar tegelijk biedt men ook de mogelijkheid om te zien hoe men zelf op zoek kan

gaan naar het eigen verhaal van deze vluchtelingen uit je familie of buurt. In die zin vormt het project maar een punt dat men helemaal niet meer beschouwd als een eindpunt. Op die manier is er een verhaal zonder einde gemaakt.

Het project Take Care toont een mooie wisselwerking tussen de onderwijs-, erfgoed- en zorgsector.

Rosita Boussemaere (Erfgoedcel CO7) gaf toelichting bij het project Take Care waarin leerlingen van het vijfde jaar Verzorging over het thema zorg en erfgoed reflecteerden met een vertelkunstenaar. Deze zorgverleners van morgen verdiepten zich tijdens het project Take Care in historische brieven bewaard in Stadsarchief Ieper en actuele getuigenissen van psychiatrische patiënten. Persoonlijk erfgoed, (levens)verhalen en ontmoeting stonden centraal. Uit het project kon ze ook enkele tips meegeven voor wie zelf aan de slag wil. Zo was het belangrijk om het resultaat niet op voorhand zelf te gaan bepalen, maar in het begin zoveel mogelijk open te laten en mee te werken in de richting die de leerlingen zelf willen ingaan. Je wil namelijk in de eerste plaats hun open geest en kritische kijk op de samenleving stimuleren. Uiteraard zijn daarnaast een goede organisatie en duidelijke afspraken ook heel belangrijk. Cruciaal daarin is een goede communicatie: over de inhoud en het verloop van het project, maar ook over de kosten en de tijd die men kan of wil vrijmaken.

Bij Ria Christens zijn vrijwilligers aan zet als kenners, verbinders en verkopers.

Ria Christens (Cultureel Erfgoed Annuntiaten Heverlee) vertelde hoe in het project 'Het leven verteld' en op het Erfgoedkamp vrijwilligers aan zet zijn. Als kenners namen ze van meet af aan deel aan de projectomschrijving. Als verbinders spraken zij een breed en divers netwerk aan. Als verkopers zijn ze zo enthousiast dat ze de meest humeurige puber zo ver krijgen dat hij zich in een uniform hijst en een staplied bedenkt. Zo ontstaat een chemie die erfgoedwerking naar een hogere dimensie van beleving tilt.

Gedurende het project volgde ze enkele richtlijnen die het tot een succes maakten. Zo moet je ten eerste geloven in de activerende kracht van je objecten of collectie. Objecten hebben een enorm potentieel om mensen te bereiken en in beweging te brengen. Daarnaast heeft ze kinderen en senioren zelf aan zet gelaten om het verhaal vorm te geven. Tot slot zijn ook de samenwerkingen tussen professionele medewerkers en vrijwilligers belangrijk. Zorg er daarbij voor dat de professionelen voldoende didactisch of zorggericht onderlegd zijn en zet de vrijwilligers in als kenners, verkopers en verbinders. Zoals steeds zijn duidelijke afspraken zeer belangrijk, bijvoorbeeld om niet voor financiële verrassingen komen te staan.

UITREIKING AMBASSADEUR HEEMKUNDE ACTUEEL 2017

Na de inspirerende sessies keerde het publiek terug naar het auditorium waar de drie laureaten en de uiteindelijke winnaar van de vierde Ambassadeur Heemkunde Vandaag werden bekendgemaakt.

Van links naar rechts

De eerste nominatie was voor de **Heemkundige Kring van Gooik**. Deze bloeiende erfgoedvereniging blinkt al jaren uit op het vlak van vernieuwing. Naast de basiswerking met traditionele producten (tijdschrift, gelegenheidspublicaties, Facebook en sociale media, publieksactiviteiten, ...) heeft deze uiterst actieve kring nog steeds oog voor permanente vernieuwing. Hun digitale werking springt daarbij in het oog en is indrukwekkend. Hun website is veel meer dan een louter communicatie-instrument. Ze groeide uit tot een heus kenniscentrum waarvan gretig gebruik wordt gemaakt door een breed publiek. Ook hun interdisciplinaire insteek is lovenswaardig: zowel op het vlak van heemkunde, familiekunde als archeologie leveren ze interessant werk. Met hun veelzijdige aanpak is de kring inspirerend voor de toekomst van de heemkunde in Vlaanderen.

De tweede laureaat werd de **vzw Nocturnes uit leper**. Deze bloeiende vereniging brengt sinds 1995 op een kwalitatieve en interactieve manier de kleine en grote geschiedenissen van leper en omgeving tot leven. Door de laagdrempelige aanpak bereiken de theaterwandelingen in de stad een zeer groot publiek. Aan elke editie gaat een lange en professionele researchperiode met archiefonderzoek vooraf. Steevast werken meer dan honderd medewerkers van alle leeftijden mee en wordt er gezocht naar unieke locaties. De Nocturnes leper maken het verleden op deze manier heel tastbaar en toegankelijk. Voor elke editie worden samenwerkingen opgezet met talrijke partners en binnen de organisatie zijn verschillende werkgroepen actief. De activiteiten trekken steeds duizenden bezoekers van binnen en buiten leper waardoor een breed en gevarieerd pu-

blik vertrouwd raakt met de lokale geschiedenis. De grote omvang van het initiatief, de professionele aanpak, het grote bereik en de impact van de organisatie op de omgeving zijn dan ook lovenswaardig.

De jury loofde Sterckx voor de sterke kruisbestuiving tussen geschiedenisonderwijs en heemkunde.

De derde laureaat en uiteindelijke winnaar was Herman Sterckx met het project Kempense Klapprozen. Deze nieuwe Ambassadeur Heemkunde Vandaag 2017 is leraar geschiedenis aan het Sint-Maria-Instituut uit Geel. Sinds 2012 zorgt deze gepassioneerde leerkracht voor een sterke kruisbestuiving tussen geschiedenisonderwijs en heemkunde en dit via het project Kempense Klapprozen. Daarbij laat Herman Sterckx zich bijstaan door zowel een team van professionele erfgoedwerkers als vrijwillige heemkundigen. De tienkoppige jury loofde Herman Sterckx omdat hij zo niet enkel zijn eigen expertise versterkt, maar ook als intermediair optreedt en leerlingen uit het technisch onderwijs in contact brengt met lokale en bovenlokale historische bronnen. Het is duidelijk dat de aanpak van Herman Sterckx een voorbeeld is op het vlak van erfgoededucatie en een win-win voor vele partners. Sterckx belichaamt in één persoon diverse innovatieve inzichten met betrekking tot lokaal erfgoed: participatieve erfgoededucatie, intersectorale samenwerking, digitalisering en de nieuwste vormen van ontsluiting. De jury hoopt dan ook dat zijn voorbeeld binnen het onderwijs en onze lokale erfgoedverenigingen navolging krijgt en anderen zal kunnen inspireren.

OPROEP AMBASSADEUR HEEMKUNDE VANDAAG 2018

Ook in 2018 gaat Heemkunde Vlaanderen op zoek naar een nieuwe ambassadeur. Kandidaten mogen alvast hun dossier inzenden. Op de website van Heemkunde Vlaanderen vind je terug hoe je dit doet: <http://ambassadeur.heemkunde-vlaanderen.be>

De genomineerden delen we mee op de Heemdag in Kontich op zaterdag 6 oktober en de bekendmaking van de uiteindelijke Ambassadeur op de volgende editie van Heemkunde Actueel 2018 op zaterdag 24 november. Op deze studienamiddag zal ingezoomd worden op nieuwe digitale cultuur (zoals open source en creative commons) en alle juridische aspecten die hiermee zijn verbonden (zoals auteursrechten en licenties). Noteer deze datum alvast in je agenda!

DE DIGITALE OMWENTELING

Handige online-instrumenten voor erfgoedverenigingen

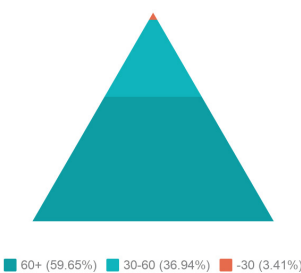
De ontwikkeling van het internet en de toepassingen daarop gaan razendsnel. Het lijkt wel alsof niemand die nog kan bijhouden. Van lokale erfgoedorganisaties bestaat bovendien vaak een beeld van oude en stoffige verenigingen, bevolkt door (jong-) gepensioneerden die moeite hebben om wegwijs te geraken op het internet.

De realiteit is enigszins anders. Ja, lokale erfgoedverenigingen bestaan voor een groot deel uit mensen die niet zijn opgegroeid in de digitale samenleving. En ja, ze hebben het vaak moeilijk om jonge mensen of zogenaamde digital natives te betrekken in hun vereniging. Maar in de praktijk merken we dat deze verenigingen met vaak heel beperkte middelen of in samenwerking met professionele erfgoedorganisaties een grote digitale weerbaarheid en vindingrijkheid tonen.

In dit artikel willen we enkele van deze praktijken delen, gaande van communicatie tot het digitale beheer van je organisatie of collectie, en tips aanreiken om zelf met je vereniging digitaal aan de slag te gaan en om een digitale strategie te ontwikkelen. We richten ons daarbij op twee soorten van toepassingen: enerzijds toepassingen die de interne werking van je vereniging ten goede komen en anderzijds toepassingen die erop gericht zijn om je werking naar het publiek te ontsluiten.

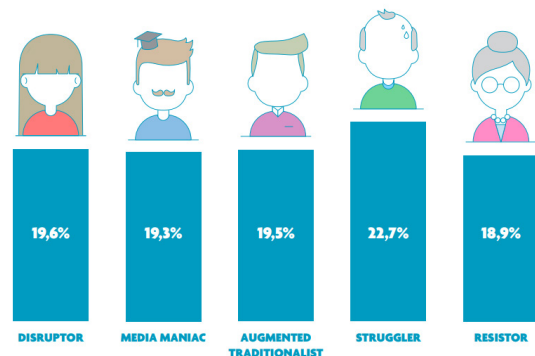
DE DIGITALE KLOOF

Leeftijd bestuursleden lokale erfgoedverenigingen

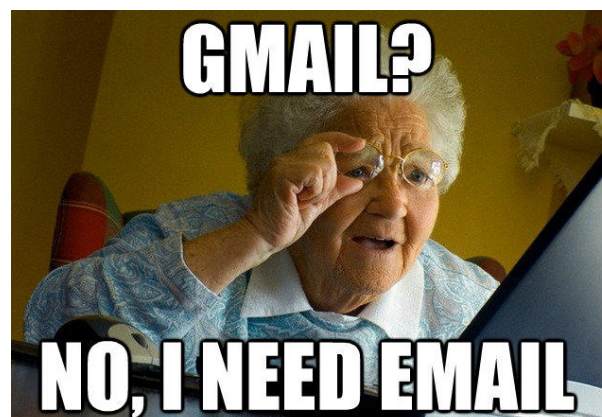
Bovenstaande grafiek toont de leeftijdsverdeling van bestuursleden van lokale erfgoedverenigingen. Maes, 'Heemkunde in kaart gebracht', 1-8. Het zal niemand verbazen dat het grootste deel van hen zestigplussers zijn. Leggen we deze informatie naast het

Digimeter-rapport van 2017, dan lezen we dat deze leeftijdscategorie voornamelijk vertegenwoordigd is in de profielen van strugglers en resisters.

Deze profielen laten zich als volgt typeren:

- De struggler is meestal 50 jaar of ouder. Ze willen de mogelijkheden van digitale media en technologie ontdekken, maar ontbreken vaak de vaardigheden en ervaring om echte digitale gewoontes te kweken. Opvallend is dat de tablet bij hen het meest gebruikte toestel is.
- De resistor is meestal 65 jaar of ouder en heeft het nog moeilijker om aansluiting te vinden bij de nieuwe digitale technologieën. Ze kiezen vaak voor stabiliteit in hun mediagedrag en gebruiken meestal traditionele vormen van media en technologie. Ze hebben weinig interesse in nieuwe media en zijn ook het meest skeptisch over de voordelen ervan.

Klinken deze omschrijvingen herkenbaar voor jezelf of voor mensen uit je omgeving? De kans is wellicht groot. Maar geen nood, dit artikel is precies voor jullie bedoeld, zodat je stap voor stap op verkenning kan gaan in de digitale (erfgoed)wereld! Ook als je al wat meer ervaring hebt, hou je best rekening met deze achtergrondinformatie als je nieuwe technologieën wilt implementeren in je vereniging. De kans is reëel dat je erg je best zal moeten doen om een groot deel van je bestuur te overtuigen dat het implementeren van een technologie écht een verbetering zal opleveren.

Maar wees vooral niet bang om online te gaan werken: durf experimenteren en fouten maken! Onbekend maakt onbemind, dat is vaak een drempel om te starten met iets nieuws.

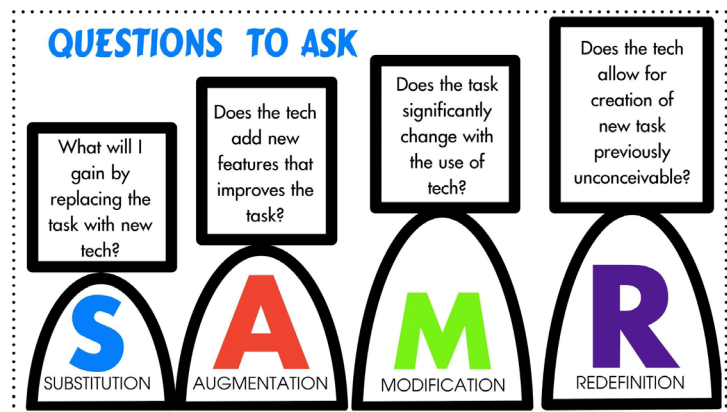
TIPS OM TE EXPERIMENTEREN

Voor je start met het gebruik van een specifieke toepassing is het belangrijk om de juiste verwachtingen te hebben. Verwacht geen mirakels of verwacht niet dat alles meteen vanzelf zal gaan. Voor sommige dingen heb je nu eenmaal tijd nodig om ze te leren. Maak dus de afweging of je die tijd momenteel ter beschikking hebt of niet.

Beperk ook je keuze in het aantal toepassingen. Van elk stukje software vind je op het internet wel een dozijn alternatieven, met elk hun voor- en nadelen. Het is onmogelijk om ze allemaal te gebruiken of met alles tegelijk te starten. Maak dus eventueel een prioriteitenlijstje of een planning van wanneer je met welke toepassing wil starten.

Vertrek bij deze selectie steeds vanuit je eigen situatie: inspirerende voorbeelden zijn leuk, maar laat je er niet teveel door meeslepen en je keuze bepalen. Elke situatie is immers anders en het is daarom niet altijd zo eenvoudig om projecten van de ene op de andere organisatie.

Om deze analyse richting te geven ontleen we het SAMR-model uit de onderwijswereld. Dit model is een hulpmiddel voor het beschrijven van de inzet van een nieuwe of andere technologie in het onderwijs. Het bestaat uit vier elementen die je kan bevragen.

- Substitution: wat zal ik winnen door het uitvoeren van een taak te vervangen door een nieuwe technologie?
- Augmentation: voegt de technologie verbetering toe aan de taak?
- Modification: verandert de taak wezenlijk door het gebruik van technologie?
- Redefinition: kunnen we door deze technologie iets nieuws doen dat voorheen onmogelijk was en komen hier nieuwe taken uit voort?

Bij wijze van voorbeeld lichten we deze elementen toe wanneer we een papieren nieuwsbrief wensen te vervangen door een digitale.

- Winst: we besparen bijvoorbeeld op druk- en verzendingskosten
- Verbetering: er komen meer mogelijkheden voor het gebruik van media, zoals afbeeldingen, filmpjes, geluidsfragmenten, enzovoort.
- Wezenlijke verandering: wellicht niet.
- Nieuwe taken/mogelijkheden: bijvoorbeeld het analyseren van opens en kliks.

Het gebruik van de term 'nieuwe technologie' roept snel associaties op in de richting van digitale technologie. Het is dus misschien beter om niet in termen van nieuw/oud te spreken maar eerder van ene/andere. Dat klinkt iets neutraler en nodigt ook uit om de oefening in omgekeerde richting te maken. Je kan je immers exact dezelfde vragen stellen als je overweegt om een digitale nieuwsbrief (opnieuw) te vervangen door papieren. Er zijn immers ook duidelijke voordelen aan zogenaamde oude technologieën. Een papieren verjaardagskaart heeft bijvoorbeeld toch nog een andere betekenis dan vluchtige verjaardagswensen op sociale media.

ONLINE TOEPASSINGEN?

Voor we starten met het overzicht is het handig om het begrip onlinetoepassingen, waarvan sprake in de titel, af te bakenen. Of net niet af te bakenen: want wat zijn onlinetoepassingen? Is dat online software? Zijn dat databanken? We kiezen daarin voor een brede interpretatie, gaande van informatieve websites tot databanken en online softwaretoepassingen. Het voordeel daarvan is dat het helemaal niet moeilijk is om te starten om de onlinewereld stelselmatig in je organisatie binnen te brengen. Het is bovendien een reis die nooit ten einde loopt, want je moet jezelf leren om voortdurend verder te zoeken.

GOOGLE, GOOGLE EN NOG EENS GOOGLE

Een reflex die jonge mensen meer hebben dan ouderen, is informatie googelen. Voor hen is dat bijna een automatisme. Ze zijn immers opgegroeid in een wereld waar informatie altijd en overal beschikbaar is. Handleidingen voor toestellen bijhouden? Niet nodig, als je iets nodig hebt, dan kan je het wel even googelen. En dan heb je er waarschijnlijk meteen een instructiefilmpje bij. Een Groen Boekje, woordenboek of encyclopedie? Niet nodig, ze staan allemaal online. Zijn er musea in de buurt van de plek waar je je bevindt? Snel even googelen op je smartphone en je komt het zo te weten.

Alle toepassingen die ik zal overlopen had je wellicht ook kunnen vinden door ze zelf op te zoeken op het internet. Zo kom ik meteen bij de eerste concrete tip: ga op Google eens op zoek naar websites van erfgoedorganisaties.

HANDIGE WEBSITES

Websites van erfgoedorganisaties

Voor elk mogelijk erfgoedonderwerp vind je wel een overheidsorganisatie of door de overheid gesubsidieerde organisatie die ervoor opgericht zijn om je vragen te beantwoorden. Probeer daar dus maximaal gebruik van te maken. Een mailtje met een vraag is snel verstuurd. Velen geven niet alleen tips en ondersteuning voor wie onderzoek doet, maar

via sommige kanalen kan je ook subsidies aanvragen of ondersteuning krijgen om bijvoorbeeld je bestuurs- of vrijwilligerswerking te verbeteren. Zo vind je bijvoorbeeld op de website van Heem-

kunde Vlaanderen (www.heemkunde-vlaanderen.be) een lijst met veelgestelde vragen, die een antwoord trachten te geven op problemen waar lokale erfgoedorganisaties mee geconfronteerd worden. Maar wellicht heb je ook al gehoord van FARO, het Vlaamse steunpunt voor cultureel erfgoed of misschien is er een erfgoedcel actief in jouw regio die online informatie aanbiedt. FARO. Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed, www.faro.be, 7 mei 2018 en Erfgoedcellen in Vlaanderen, www.erfgoedcellen.be, 7 mei 2018. Van de verschillende bestaande thematische expertisecentra, verscheen een reeks in ons tijdschrift Bladwijzer. Zie hiervoor verschillende afleveringen in Bladwijzer op <https://www.heemkunde-vlaanderen.be/publicaties/bladwijzer>. Daar probeerden we aan de hand van een interview uit te leggen wat ze doen en waarvoor mensen bij hen terecht kunnen.

Op zoek naar digitale bronnen

Een groot deel van de werking van verschillende lokale erfgoedverenigingen bestaat uit het onderzoek doen naar lokale geschiedenis. Terwijl je bronnen vroeger altijd ter plaatse moest gaan consulteren, vind je tegenwoordig online steeds meer databanken waar je informatie meteen terugvindt. Via de website van het Rijksarchief kan je bijvoorbeeld miljoenen akten en parochieregisters online raadplegen. Alle mogelijkheden hierover opsommen zou ons te ver voeren, maar in *Bladwijzer 7* van 2013 vind je een nog steeds goed overzicht van wat voor soort materiaal er allemaal online beschikbaar is. Het aanbod breidt echter nog altijd voortdurend uit waardoor het zeker de moeite loont om manieren te zoeken om hiervan op de hoogte te blijven, bijvoorbeeld via nieuwsbrieven.

Socialware

Socialware is een organisatie die een bemiddelingsrol speelt tussen de non-profitsector en enkele grote technologiebedrijven zoals Microsoft en Google. De bedoeling is om de non-profitsector een technologisch duwtje in de rug te geven door dure technologie financieel toegankelijker te maken. Concreet kan je er softwarepakketten tegen sterk gereduceerde prijzen of zelfs gratis verkrijgen. Om in aanmerking te komen, moet je wel een vzw zijn.

De voordelen die je er krijgt zijn groot maar vaak nog te weinig bekend bij kleine verenigingen. Zo kan je er bijvoorbeeld Officepakketten kopen tegen zeer lage tarieven en krijg je gratis toegang tot bedrijfstoepassingen van de software. Bij Google krijg je als vzw gratis toegang tot G-Suite, het bedrijfs-pakket van Google, en krijg je een advertentiebudget van 10.000 dollar per maand dat je gratis kan spenderen via Google Adwords.

www.socialware.be

TIPS OM JE COLLECTIE TE BEHE- REN EN TE ONTSLUITEN

Recent werden de provinciale erfgoeddatabanken overgeheveld naar de Vlaamse Gemeenschap. Onderzoekers kunnen deze databanken gebruiken als digitale bron, maar ze zijn, net als Archiefbank Vlaanderen, ook een handig instrument voor wie zelf een collectie beheert. Als je erin slaagt om deze instrumenten in te zetten voor je organisatie, heb je meteen zelf een goed zicht op hoe je collectie in elkaar steekt en wat er precies in zit.

Archiefbank Vlaanderen

Als je je archiefcollectie wil beschrijven en ontsluiten op collectieniveau, dus niet op objectniveau, kan je terecht bij Archiefbank Vlaanderen. Archiefbank Vlaanderen verzamelt gegevens over private archieven en erfgoedcollecties in Vlaanderen. Archiefbank toont niet de archiefstukken zelf, maar wel de weg ernaartoe. Elke vereniging die een archiefcollectie beheert, kan deze laten registreren. Heemkunde Vlaanderen organiseerde over dit onderwerp de afgelopen jaren al verschillende workshops. Zie onder meer <https://www.heemkunde-vlaanderen.be/verenigingsarchief-gezocht-en-gevonden-4/>.
www.archiefbank.be

ARCHIEFBANK
VLAANDEREN

Provinciale erfgoeddatabanken

Wil je je collectie op objectniveau gaan beschrijven en ontsluiten, dan kan je terecht bij platformen zoals Erfgoedplus (Limburg en Vlaams-Brabant), Erfgoedinzicht (Oost- en West-Vlaanderen) en Donnet (Antwerpen). Naast de beheersvoordelen bieden de platformen ook de mogelijkheid om je objecten toegankelijk te maken voor het grote publiek.

Vanaf 1 januari 2018 werd het beheer van deze erfgoeddatabanken overgedragen naar de Vlaamse Gemeenschap. In de overgangperiode 2018-2019 kunnen bestaande gebruikers blijven gebruik maken van de erfgoeddatabanken. Ondertussen zullen ook de mogelijkheden onderzocht worden van een eengemaakt systeem.

www.erfgoedplus.be

www.erfgoedinzicht.be

Caspio

Maak je zelf wel eens inventarissen of andere lijstjes in een rekenblad? En wil je die informatie graag via je website delen met anderen maar weet je niet goed hoe je dit op een eenvoudige manier kan aanpakken? Dan is een goed startpunt misschien wel Caspio. Dat is een handige tool waarmee je databanken kan maken zonder dat je over doorgedreven IT-kennis hoeft te beschikken. Je hoeft er met andere woorden niet voor te kunnen coderen.

Je kan vertrekken van een bestaand Exceldocument dat je wil ontsluiten, maar je kan evengoed informatie verzamelen via een formuliertje dat even gebruiksvriendelijk is als een Google Form. En het is bovendien volledig gratis voor kleine projecten. www.caspio.com

Wikipedia

Ook al eens snel via Google informatie opgezocht over een stad of gemeente als je daar op bezoek gaat? Dan is de kans groot dat je na die zoekopdracht op een Wikipediapagina terecht kwam. Iedereen kent de encyclopedie en toch zijn er slechts enkelen die eraan meewerken. Veel lokale erfgoedverenigingen plaatsen de geschiedenis van hun gemeente uitsluitend op hun eigen website of op die van de gemeente. En dat terwijl het ruime publiek zelden meteen naar die pagina's op zoek gaat. Wil je de lokale geschiedenis ruimer bekend maken, dan doe je er goed aan om mee te werken aan deze online encyclopedie.

Iedereen kan er trouwens aan meewerken. Dat kan anoniem, maar het is beter om je te registreren, omdat je je zo herkenbaarder maakt voor de redacteurs.. Dat kan via deze pagina: <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Speciaal:GebruikerAanmaken>. Het bewerken van de informatie is niet veel complexer dan het werken in je traditionele tekstverwerker. En je hoeft ook niet bang te zijn om aanvullingen of correcties aan te brengen: ze kunnen immers steeds worden teruggedraaid: https://nl.wikipedia.org/wiki/Help:Aarzel_niet_een_zinvolle_bijdrage_te_leveren.

Wanneer je informatie toevoegt en deze door een redacteur nadien nog wordt aangepast, kan dat voor frustratie zorgen. Lig hier niet teveel wakker van, maar begrijp wel dat ook in dit vrijwilligersproject aan kwaliteitsbewaking gedaan wordt om de aangeboden informatie zo goed mogelijk te krijgen. Ga dus in dialoog via de overlegpagina's en tracht te achterhalen waarom een wijziging of toevoeging niet werd geaccepteerd. Misschien volstaat het om je informatie te herformuleren. Mensen hebben vaak de neiging om online 'wervend' te schrijven, maar dat botst uiteraard met het encyclopedische karakter van Wikipedia. Een tip kan zijn om met kleine aanpassingen te starten en langzaam de gewoontes binnen Wikipedia te leren kennen om er verder gebruik van te kunnen maken. Over het toevoegen van informatie via Wikidata vind je verder in *Bladwijzer* nog een artikel.

Timeline JS

Geschiedenis speelt zich af in de tijd en veel heemkundige verhalen hebben een sterk chronologisch karakter. Daarom kan het een goed idee zijn om te werken met een tijdlijn om je verhaal te vertellen. Via de website Timeline JS kan je heel eenvoudig mooie online tijdlijnen maken. Je vertrekt daarbij van een rekenblad zoals Excel, waarin je eerst alle informatie moet stoppen. Nadien kan je het bestand dan uploaden waarna de software de rest doet: alles wordt gepresenteerd in een mooie multimediale tijdlijn. <https://timeline.knightlab.com/>

TIPS OM JE WERKING TE PROMOTEN

UiTdatabank

De meeste verenigingen zullen ondertussen de Ui-databank wel kennen. Wanneer je een activiteit van je vereniging op een efficiënte manier wil promoten bij een breed publiek en op zoveel mogelijk kanalen, dan is de UiTdatabank ongetwijfeld het beste vertrekpunt.

‘Wie invoert, haalt er veel UiT’, zo schrijven ze zelf. En dat klopt, want alle publieksactiviteiten verschijnen niet alleen op de website UiT in Vlaanderen, maar worden daarnaast ook verspreid in meer dan 500 gedrukte en digitale vrijetijdsagenda’s met up-to-date informatie. De bekendste is waarschijnlijk de gemeentelijke of stedelijke UiTagenda. Ook Heemkunde Vlaanderen heeft een UiTagenda met heemkundige activiteiten en ook de kranten *Het Nieuwsblad* en *Het Laatste Nieuws* maken graag gebruik van deze databank voor hun lokale activiteitenkalenders.

www.uitdatabank.be

Ampps

Twijfel je wel eens om een website te maken of wil je wel eens experimenteren met een eigen Wiki zonder die meteen online zichtbaar te zetten? Daar biedt Ampps een oplossing voor. Het is een software die je installeert op je computer en die meer dan 400 softwaretoepassingen bevat om bijvoorbeeld een eigen website te maken die alleen zichtbaar is op je eigen computer. Je kan de website daar naar hartenlust bewerken en er volop mee experimenteren om ze pas te publiceren op het internet als je klaar bent. Bekende toepassingen die in het pakket zitten zijn onder meer Wordpress, Joomla of Drupal, maar je kan er ook je eigen Wiki of forums mee maken.

www.ampps.com

Nieuwsbrieven

Onze mailboxen worden tegenwoordig overspoeld door nieuwsbrieven van alle organisaties die we

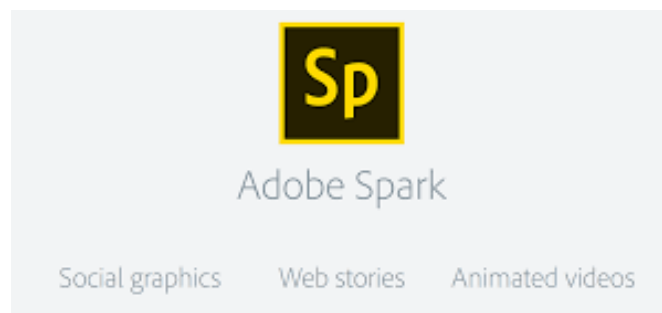
willen volgen en bedrijven waar we wel eens iets gekocht hebben. Het lijkt erop dat niemand deze gigantische nieuwsstroom nog kan volgen. Nochtans blijken digitale nieuwsbrieven in de praktijk een efficiënte manier om je publiek op de hoogte te houden van je activiteiten en informatie te verspreiden. Bovendien worden deze nieuwsbrieven gretig doorgestuurd door abonnees naar andere geïnteresseerden.

We weten dat niet iedereen deze nieuwsbrieven opent. Maar dat is evengoed het geval bij de vele papieren nieuwsbrieven die verzonden worden. Mailchimp, wellicht het bekendste systeem, geeft aan dat je een succesvolle nieuwsbrief hebt als 15 tot 25 procent van je abonnees je nieuwsbrief opent. Deze inschatting is aan de lage kant. In werkelijkheid merken we dat deze veel hoger kunnen oplopen voor organisaties die een goede vertrouwensrelatie hebben met hun doelpubliek. Bij Heemkunde Vlaanderen schommelt deze open rate bijvoorbeeld rond de 50 procent.

Voor kleine organisaties met een klein adresbestand is er meestal geen kostprijs aan verbonden. Klein mag je in dit geval al redelijk ruim interpreteren. Bij Mailchimp kan je bijvoorbeeld gratis verzendingen doen tot 2.000 abonnees en 12.000 e-mails per maand.

www.mailchimp.com

Adobe Spark

Op het internet kan je met veel meer terecht dan teksten alleen. Denk bijvoorbeeld maar aan afbeeldingen, geluidsfragmenten of video's: je kan ze daar

allemaal gebruiken en liefst zoveel mogelijk tegelijk. Wanneer je een verhaal via digitale toepassingen probeert te vertellen, doe je aan digital storytelling. Een website die daar handig op inspeelt, is Adobe Spark. Deze website is er speciaal op gericht om online verhalen of ideeën te vertellen en verspreiden op drie manieren.

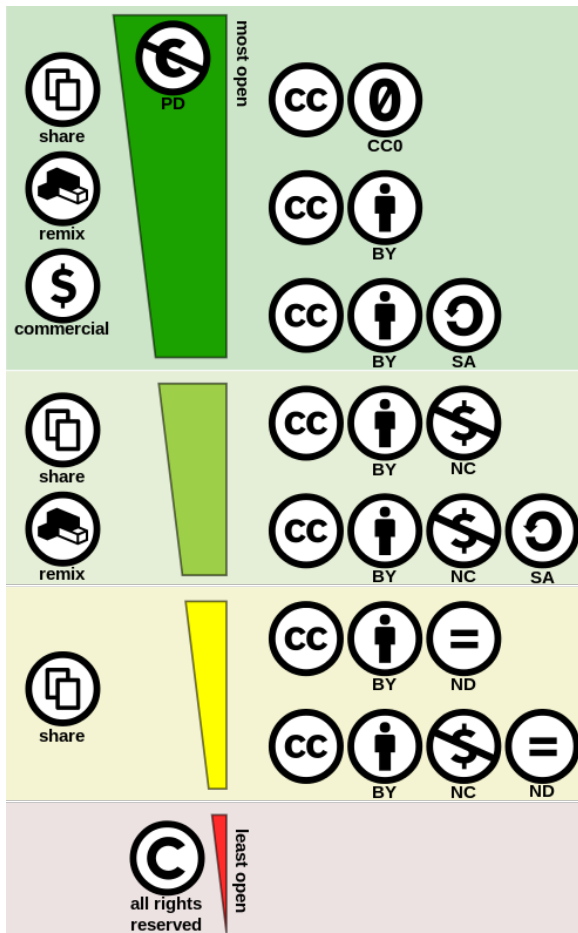
Zo kan je er gratis

- snel een webpagina maken om teksten, afbeeldingen en video in te verwerken;
- heel eenvoudig posts of banners maken voor je sociale mediakanalen;
- eenvoudige video's maken en bewerken die je kan voorzien van tekst en geluid.

<https://spark.adobe.com/home/>

Pixabay

Wanneer je gaat publiceren op het internet, kom je al snel in aanraking met auteursrecht. Bijvoorbeeld wanneer je materiaal van anderen gaat gebruiken om een tekst of filmpje op te vrolijken. Veel materiaal dat je online vindt, is auteursrechtelijk beschermd. Sterker nog: eigenlijk moet je ervan uitgaan dat het beschermd is, tenzij het anders vermeld is. Steeds vaker krijgen we meldingen van ver-

enigingen die geconfronteerd worden met boetes voor inbreuken op het auteursrecht. Het zou ons te ver voeren om hierover uit te wijden, maar in deze interactieve video vind je ongetwijfeld een antwoord op de meeste van je vragen: <https://mediawijs.be/tools/auteursrecht-help-interactieve-affiche>.

Gelukkig zijn er dus ook situaties waarbij de auteurs uitdrukkelijk aangeven dat de door hen gemaakte materiaal behoort tot het publieke domein onder een CC0 Creative Commons-licentie en dus vrij gebruikt mag worden. Een voorbeeld van een website met leuk materiaal dat je vrij mag gebruiken is Pixabay. Je vindt er meer dan 1 miljoen gratis foto's, illustraties, vectors en video's.

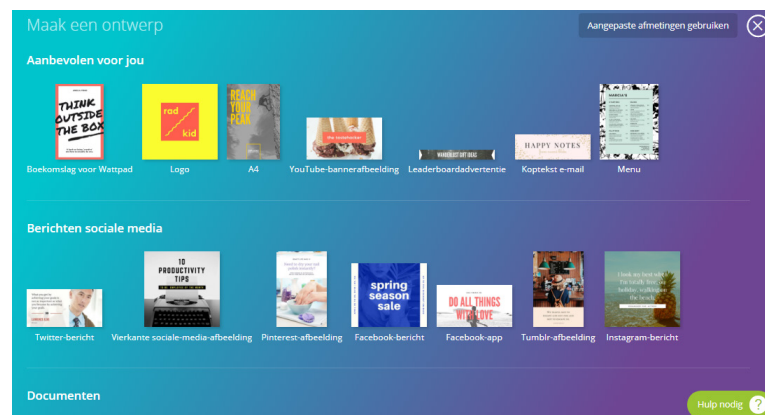
www.pixabay.com

Canva

Publiceren op het internet kan heel snel en daarom is snelheid bij het produceren van inhoud zeer belangrijk. Ben je niet grafisch aangelegd en sukkel je ook wel eens met de lay-out van sociale mediaberichten, documenten of ander marketingmateriaal? Dan is Canva misschien wel een goede oplossing voor jou. Je vindt er duizenden mooie sjablonen die je gratis mag gebruiken en eenvoudig aanpassen naar je eigen noden en behoeften.

www.canva.com

BESLUIT

Bovenstaande voorbeelden zijn slechts een kleine greep uit de mogelijkheden die er bestaan op het internet. Het loont dus steeds de moeite om verder te blijven zoeken en op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen. Reserveer hier nu en dan wat tijd voor, maar met een gezonde portie nieuwsgierigheid gebeurt dat natuurlijk vanzelf. Je moet er bovendien rekening mee houden dat deze toepassingen steeds aan verandering onderhevig zijn. Soms zullen dit verbeteringen zijn, maar het soms kan het ook beter zijn om eens van platform te veranderen omdat je bij de concurrentie ondertussen beter af bent. Dat zijn allemaal afwegingen die je individueel op maat van je vereniging moet maken, afhankelijk van je beschikbare tijd en budget.

Loop je toch ergens op vast of zit je nog met vragen, dan kan je uiteraard altijd bij Heemkunde Vlaanderen terecht voor advies!

Rob Bartholomees

Consulent Heemkunde Vlaanderen

EINDNOTEN

1. D. Maes, 'Heemkunde in kaart gebracht', Bladwijzer, 3 (2011) 1-8.
2. Imec Digimeter 2017, <https://www.imec-int.com/digimeter>, 7 mei 2018.
3. 'Het SAMR-model: zo integreert u onderwijs-technologie', <https://www.onderwijsvanmorgen.nl/samr-model-zo-integreert-u-onderwijs-technologie/>, 16 mei 2018 en SAMR model, <https://eltplanning.com/tag/samr-model/>, 16 mei 2018.
4. T. Piceu, 'Op zoek naar digitale bronnen', Bladwijzer, 1 (2013) 1-7.
5. Departement CJM, Erfgoeddatabanken, <http://www.kunstenenerfgoed.be/nl/wat-doen-we/erfgoeddatabanken>, 7 mei 2018.

MEER DAN EEN POP-UP

Waardevolle en betaalbare erfgoedtentoonstellingen voor één dag

Heel wat vrijwilligersorganisaties uit het brede culturele veld realiseren jaarlijks activiteiten waaronder tal van tentoonstellingen. Veel organisaties starten met een grote evidentie aan de realisatie van een tentoonstelling, eventueel in combinatie met andere media zoals een boek, een interview, een theaterstuk. Het organiseren van een expo is een grote uitdaging, die tal van acties bundelt. Het is veel werk, vergt veel energie en neemt een grote hap uit het budget. Veel tentoonstellingen zijn van korte duur, soms zelfs voor één dag. Heel vaak is de intentie er om een langer lopende expo te organiseren, maar is het niet haalbaar omwille van tal van praktische redenen zoals de beschikbaarheid van de ruimte of vrijwilligers. Ondanks de korte duur toch een waardevolle en duurzame erfgoedtentoonstelling op touw zetten, is dan ook een grote uitdaging.

Een standaard checklist voor het maken van een tentoonstelling is natuurlijk onmogelijk. Het specifieke karakter, de verschillende doelstellingen en de aanpak vereisen telkens maatwerk. Toch geven we hierbij 15 tips voor de realisatie van een expo-voor-één-dag. We treden uit onze comfortzone en zetten in op het versterken van publieksparticipatie en verbinding met de buurt of gemeenschap. Deze lijst is niet sluitend, het is een raamwerk voor het realiseren van betekenisvolle expo's. We denken na over wat een tentoonstelling is of kan zijn. De 15 tips zijn allen evenwaardig. De volgorde is deels gebaseerd op de verschillende stappen in het proces van de realisatie. Ze zijn bovenal een pluim voor alle gedreven vrijwilligers die het cultuur-erfgoedveld kleuren met tal van interessante activiteiten, om hen goesting te geven in een actieve toekomst!

Dit artikel verschijnt naar aanleiding van de gelijknamige cursus die in 2016 werd georganiseerd door FARO, Herita, Heemkunde Vlaanderen, Stichting Open Kerken, Familiekunde Vlaanderen en het Huis van Alijn.

Els Veraverbeke was de lesgeefster tijdens de vormingsavond 'Meer dan een pop-up. Waardevolle en betaalbare erfgoedtentoonstellingen voor één dag' op de zolder van het Huis van Alijn. De vormingsavond vond ook plaats te Brugge, Antwerpen, Holsbeek en Hasselt.

TIP 1 KIES NIET ZOMAAR EEN AANLEIDING

De aanleiding voor het organiseren van een expo kan heel divers zijn. Het kan een initiatief van de vereniging zelf zijn maar vaak is de aanleiding buiten de organisatie of zelfs buiten de buurt of lokale gemeenschap te zoeken. Getuige hiervan is de jaarlijkse publicatie met het overzicht van alle activiteiten die georganiseerd worden voor Erfgoeddag: telkens een lijvig boek met een indrukwekkende opsomming. De energie en inzet die het vraagt om dit allemaal te organiseren verdient enorm veel respect. Erfgoeddag is voor veel cultuurhistorische (vrijwilligers)organisaties een aanleiding om een activiteit te organiseren. Vaak gaat het om tentoonstellingen, geïnspireerd op het thema van Erfgoeddag.

Daarnaast zijn tal van andere gelegenheden de drijfveer voor een expo voor lokale vrijwilligersverenigingen: de kermis, de geschiedenis van de buurt, vereniging of fabriek, een herdenking, een passie in de kijker, Open Monumentendag, Open Kerkendagen, Week van de Smaak, de talrijke 'Dagen van...', enzovoort. Ook een veranderende situatie

in de buurt of rond de organisatie kan een aanleiding zijn zoals bijvoorbeeld het verdwijnen van een fabriek, een crisissituatie of de aanleg van nieuwe woonwijken of straten.

Naast deze externe stimuli is het niet onbelangrijk oog te hebben voor interne motieven zoals een jubileum of een vrijwilliger in de kijker (bijvoorbeeld met zijn collectie of beroep). Deze zijn ogenschijnlijk zo evident, dat we ze vaak over het hoofd zien.

DE THEMA'S VAN DE VOLGENDE EDITIES VAN ONZE ERFGOEDEVENEMENTEN:

19 MAART: NACHT VAN DE GESCHIEDENIS | THEMA: MEESTERSCHAP

Tussen 2018 en 2020 richten vele Vlaamse kunstinstellingen de schijnwerpers op de Vlaamse Meesters naar aanleiding van de heropening van het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen, Bruegel die 450 jaar overleden is en de restauratie en terugkeer van het Lam Gods naar de Sint-Baafskathedraal in Gent. Davidsfonds draagt met De Nacht van de Geschiedenis 2019 graag haar steentje bij. Naast Rubens, Bruegel en van Eyck kent Vlaanderen nog een hele lijst aan straffe kunstenaars en daar mogen we best trots op zijn. En ook vandaag zijn de Vlaamse Meesters nog niet van het toneel verdwenen en blijven ze fungeren als ambassadeurs van onze Vlaamse cultuur. Ook regionale virtuozen worden meegenomen. In iedere Vlaamse gemeente zijn er verhalen van mensen die uitblonden in hun vak, of dat nu schilderkunst, muziek, literatuur, wetenschap, architectuur, design of sport is.

28 APRIL 2019: ERFGOEDDAG | THEMA: HOE MAAKT U HET?

Ambachten staan in de spotlights tijdens de 19de editie van Erfgoeddag. Welke technieken schuilen er achter deze vaak zeldzaam geworden beroepen? Wie kent er nog een (actieve) ganzenvanger, bezembinder, touwslager, kunstsmid, klompenmaker of mandenvlechter?

TIP 2 STEL EEN WELOMLIJD THEMA VOOROP

Soms zit in de aanleiding de kiem of inspiratie voor het centrale thema van de expo, maar het is van groot belang het thema van bij het begin duidelijk te omschrijven. Het onderwerp moet duidelijk zijn voor alle vrijwilligers, leden, medewerkers of bezoekers. Hou deze omschrijving gedurende het hele parcours voor ogen. Afwijkingen of veranderingen moeten verantwoord en gedragen zijn. Het thema scherpstellen en aflijnen gebeurt ook tijdens het proces. Het inhoudelijk onderzoek is hierbij een belangrijke factor.

Tal van culturen maakten hun thuis van Vlaanderen en Brussel en brachten vaak heel bijzondere technieken mee. Verder werpen vele interessante vragen zich op: hoe en waar werd deze kennis vroeger aangeleerd en hoe gebeurt de overdracht vandaag? Hoe kunnen ambachten écht levend gehouden worden? Bestaan er ambachten van de 21ste eeuw?

<https://faro.be/blogs/tine-vandezande/erfgoeddag-2017-was-een-succes-zorg-en-erfgoedsector-blijken-dreamteam>

9 SEPTEMBER 2018: OPEN MONUMENTENDAG

Open Monumentendag viert in 2018 zijn 30ste verjaardag. Een ideale gelegenheid om een retrospectieve op te zetten van 30 jaar openstelling of 30 jaar Open Monumentendag in je gemeente. In dit Europees jaar voor cultureel erfgoed focussen we ook op de link die je erfgoed kan hebben met Europa. Een goede aanleiding voor een pop-up tentoonstelling.

1 EN 2 JUNI 2018: OPEN KERKENDAGEN

Ongeveer 600 gebedshuizen openen tijdens het eerste weekend van juni hun deuren voor het brede publiek en verwelkomen hen met een warm onthaal en verrassende activiteiten. Meer info op www.openkerken.be

VOORBEELDEN

• Hello Baby. Expo geboorterituelen in de H. Magdalenakerk in Brugge

Naar aanleiding van Erfgoeddag 2017 met als thema 'Rituelen' werd er door verschillende partners waaronder de Gezinsbond een expo georganiseerd rond geboorterituelen in het multiculturele Brussel. De komst van nieuw leven blijkt in elke cultuur gepaard te gaan met heel wat bijzondere rituelen gaande van een katholieke doop tot volksere gebruiken zoals het strooien van zout onder de baby-matras. De bezoekers aan de tentoonstelling konden ook hun eigen rituelen laten neerschrijven. De expo werd onder andere getoond in de H. Magdalenakerk in Brugge. <http://www.hallobaby.be/>

schenkers van het Red Star Line Museum bedankt voor hun bijdrage aan de museumcollectie. Er kon geluisterd worden naar boeiende verhalen en genoten worden van een prachtig lied van een van de allerlaatste Red Star Line getuigen. Ook het Documentatie- en studiecetrum voor familiegeschiedenis van Familiekunde Vlaanderen was aanwezig met een infostand.

(c) Familiekunde Vlaanderen

• Open Monumentendag: project 'Dit zien wij' in de provincie Limburg

In 2017 verzamelde het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed samen met de 44 Limburgse gemeenten 44 historische beelden van interessante gebouwen. De foto's dateren uit de Eerste Wereldoorlog of de periode eromheen.

Een deel ervan werd vastgelegd tijdens de inventarisatiecampagne van de 'Kunstschutz', een Duitse organisatie voor de bescherming van het kunstbezit in België, tussen 1917 en 1918. Duitse kunsthistorici beseften maar al te goed welke waarde vele van onze gebouwen hebben. Zo trokken onder meer kunsthistoricus Julius Baum en fotografe Paula Deetjen door de Limburg om foto's te nemen van heel wat kenmerkende, cultuurhistorische gebouwen en kunstobjecten. Tijdens Open Monumentendag 2017 werden de geselecteerde gebouwen in de 44 gemeenten opengesteld.

• De terugkomdag in het Red Star Line Museum

Op 24 januari 2016 had in het Red Star Line Museum de allereerste Red Star Line-reünie plaats ('Terugkomdag'). Tijdens deze samenkomst werden de

TIP 3 FOCUS OP DOELSTELLINGEN (EN DAT HOEVEN NIET ALTIJD EVIDENTIES TE ZIJN)

Formuleer duidelijk welke doelstellingen je voor ogen hebt met de realisatie van een tentoonstelling. Anders gezegd: waarom organiseer je deze tentoonstelling? Informatie, kennis, beelden en objecten delen en zichtbaar stellen voor iedereen is een vaak geformuleerde doelstelling. Daarnaast zijn ook een verhaal vertellen, een collectie of organisatie in de kijker zetten, de erfgoedreflex stimuleren, zoeken naar extra informatie bij bezoekers, buurtbewoners samenbrengen of het verhogen van de waardering voor de vereniging of buurt belangrijke doelstellingen. Deze sluiten echter vaak aan bij de basisdoelstellingen van de organisatie. Het is interessant om voor de tentoonstelling zelf doelstellingen op maat van het project te formuleren. Hierbij de vertrouwde paden verlaten is een uitdaging die het voor iedereen interessant maakt en de betrokkenheid en kwaliteit verhoogt.

Een verzamelaar of medewerker in de bloemetjes zetten, de organisatie zelf in de kijker plaatsen, het ledenaantal verhogen, nieuwe vrijwilligers bereiken, door samenwerking met anderen en via participatie dialoog op gang brengen, sociale dynamiek op gang brengen/houden, respect voor een ritueel of traditie in verandering creëren, een problematiek contextualiseren of inzetten op het bereiken van specifieke doelgroepen: de doelstellingen van een expo kunnen heel veelzijdig zijn. Wees ambitieus bij het formuleren van de doelstellingen maar ook realistisch.

VOORBEELD

• Erfgoeddag rituelen: expo trouwfoto's in Kasteel van Horst

Erfgoeddag had enkele jaren geleden als thema rituelen. Bij een brainstorm over dit thema kwamen we bij Kasteel van Horst al snel uit op het huwelijksritueel van trouwfoto's maken. Doorheen de jaren lieten immers heel wat koppels hun trouwfoto's maken in en rond Kasteel van Horst. Toen we verder nadachten over de aanpak, bleek al snel dat een van de doelstellingen voor ons moest zijn om beeldmateriaal te verzamelen. Zelf hadden we in onze collectie slechts enkele van deze foto's kunnen bijeenbrengen. Een tweede doelstelling die we definieerden was dat we met deze tentoonstelling mensen naar Erfgoeddag zouden lokken die misschien anders niet naar Erfgoeddag zouden komen of enkel voorbij het kasteel zouden wandelen als mooi decor voor de zondagnamiddagwandeling. En ons opzet is geslaagd: dankzij een oproep via de lokale en regionale pers konden we heel wat foto's verzamelen. Bovendien gaven we de koppels de kans om hun trouwfoto nog eens over te doen, eventueel zelfs met hun kinderen en kleinkinderen op de foto. De oude en nieuwe foto werden naast elkaar in de expo geplaatst. De koppels die de foto's aanleverden en ons hun verhaal erbij vertelden, kregen na afloop van de expo hun uitvergrote foto mee naar huis. Dit was voor hen een uniek aandenken en ze waren vooral ook blij met de nieuwe foto als aandenken aan 'zoveel jaar later...'. De expo was een groot succes en veel mensen die anders nooit een voet in het kasteel zetten, kwamen kijken.

Yvonne Smets en Ivan Uyterhoeven - Kasteel van Horst - Erfgoeddag 2016 in teken van Rituelen

TIP 4 EEN EXPO? OF TOCH IETS ANDERS?

Eens de aanleiding, het thema en de doelstellingen duidelijk zijn, is het belangrijk om te kijken welk medium het best geschikt is om dit allemaal te realiseren. Een publicatie (offline/online), een debat, een theaterstuk of een documentaire. Er zijn zoveel mogelijkheden, maar heel vaak wordt van bij de start in een bepaalde format gedacht zonder dit in vraag te stellen. En net dit is cruciaal. Door het in vraag stellen, wordt duidelijk of een tentoonstelling een geschikte manier is om de doelstellingen te realiseren. Indien niet, moet je dit durven te herzien. Indien wel, is het tijd voor actie om een waardevolle tentoonstelling te realiseren.

VOORBEELDEN

• Erfgoeddag 'Rituelen en Kazuifels', Begijnhof, Kortrijk

Tijdens Erfgoeddag 2016 werden de kazuifels van het Begijnhof van Kortrijk in de kijker gezet. In plaats van voor een traditionele tentoonstelling te kiezen, werden de buurtbewoners gevraagd om te poseren met de kazuifels en werden ze op barokke wijze gefotografeerd wat zeer sterke beelden opleverde.

• Den Broaven goat uit, Heemkundige Kring De Twee Ambachten, Oosteeklo

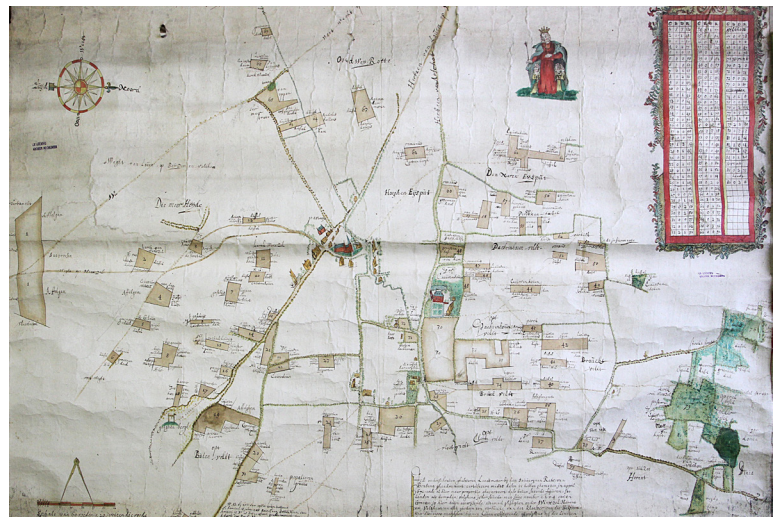
In plaats van de zoveelste tentoonstelling om de Eerste Wereldoorlog te herdenken kwam men op het idee om twintig herbergen in Oosteeklo terug te openen op de locatie van honderd jaar geleden. Uiteindelijk werd het hele dorp gedurende een heel weekend in 2015 betrokken in een wervelend verhaal met driehonderd toneelspelers en medewerkers.

© Heemkundige Kring De Twee Ambachten

• Herent op oude kaarten

Heel de gemeente Herent werd opengesteld als monument met als uitgangspunt een expo met oude kaarten van Herent in het archief.

© Patrick Vandenhoute

TIP 5 BETREK DE BUURT EN/OF GEMEENSCHAP

Het organiseren van een tentoonstelling is een vorm van dialoog met het publiek. Deze dialoog kan je echter al starten voor de opening van de expo. De graad van participatie van de gemeenschap rond je erfgoed is van veel parameters afhankelijk en is ook al lang voor de opening mogelijk. Dit kan verschillende vormen aannemen, gaande van het zoeken naar inhoudelijke info, verhalen of objecten tot het aangaan van een samenwerking op praktisch of logistiek gebied. Het is wel belangrijk dat als je ervoor kiest om participatief te werken, je dit oprecht en waardevol doet. Elke reactie moet met evenveel zorg en respect beantwoord en opgevolgd worden. Als je hier niet voldoende aandacht aan besteedt, loop je het risico mensen kwijt te spelen of tegen je in het harnas te jagen. Dit kan al deel zijn van de communicatie en promotie voor de expo.

VOORBEELDEN

• Museum voor 1 Dag, tapis plein vzw

Tapis plein vzw werkte het concept van Museum voor 1 Dag uit met een online handleiding en voorstellingsfilmpje. De naam zegt het zelf: het Museum voor 1 Dag wordt 's morgens vroeg op poten gezet en opent 's avonds officieel de deuren. In het kader van een drukbezocht evenement, verzamelt het Museum voor 1 Dag een unieke erfgoedcollectie rond een bepaald thema of rond de buurt waarin het zich bevindt. Voorbijgangers worden warm opgeroepen om objecten, verhalen, herinneringen of foto's binnen te brengen die het Museum stukje bij beetje vullen. Het resultaat is een schat aan informatie over wat zich in huiskamers en hoofden van mensen bevindt. Bovendien is de opening hét ideale moment om bij een glaasje de buurt en burens te leren kennen of een stukje erfgoed te delen! Zie <http://www.tapisplein.be/nl/wat-doen-we/zelf-doen/publieksacties/museum-voor-1-dag>

© tapis plein vzw

• 65 jaar Chiro Herk-de-Stad

Voor de jubileumviering van 65 jaar Chiro Herk-de-Stad werden oud-leiders en leden gevraagd om zelf oude foto's en documenten mee te brengen naar de jubileumviering. Aan de hand van een tijdslijn werd ter plaatse een tentoonstelling opgebouwd.

© Hans van der Linden

TIP 6 ZET IN OP SAMENWERKING

Inzetten op waardevolle samenwerkingen is altijd meer dan de optelsom van acties van de deelnemers apart. Belangrijk hierbij is om van meet af aan goede afspraken te maken en de verwachtingen en doelstellingen duidelijk te formuleren. Het is ook van groot belang dat samenwerkingen er niet alleen zijn 'omdat het moet' of 'op papier': oprechte betrokkenheid en inzet van alle medewerkers is essentieel voor het welslagen van het project. De samenwerking kan inhoudelijk zijn, maar evenzeer logistiek, of productioneel. Heel interessant is dat het een combinatie is, bijvoorbeeld bij een expo over de geschiedenis van een buurtschool, hebben

de leerlingen allemaal een functie tijdens de expo (onthaal en drankjes aanbieden maar ook toezicht houden, gidsen of helpen bij opbouw en afbraak). Een samenwerking kan ook een vorm van sponsoring zijn zoals het samenwerken met lokale handelaars die misschien drankjes en hapjes voor een opening voorzien in ruil voor naamsvermelding.

Een samenwerking met de kringloopwinkel voor het gebruik van meubilair in de scenografie levert mooie reclame op voor de kringloopwinkel én originele en goedkope tentoonstellingskasten. Bovendien kan alles op de expo te koop worden aangeboden en na afbraak opgehaald.

EXTRA TIP

• Kringloopexpo

Ga ook eens kijken op www.kringloopexpo.be. Dit is een platform waar hoogstaand, herbruikbaar tentoonstellingsmateriaal te koop of te huur wordt aangeboden. Wie niet meteen vindt wat hij zoekt, kan ook een zoekertje plaatsen.

VOORBEELD

• Buurten met Erfgoed

Buurten met Erfgoed is een uitgetest concept om de banden tussen de scholen en het lokale erfgoed aan te halen en structureel verankeren. Tijdens een lokaal traject neemt Buurten met Erfgoed basisscholen mee op zoektocht naar het verhaal achter hun eigen omgeving. Leraren (en (groot)ouders) werken hiervoor samen met lokale en regionale erfgoed-, cultuur- en natuurmedewerkers in mooie samenwerkingsprojecten. Het einddoel bepalen de partners zelf. Het hoeft zeker niet steeds een tentoonstelling te zijn, maar dat is uiteraard ook een van de opties. Buurten met Erfgoed zorgt voor train-de-trainer vormingen en een draaiboek om trekkers van dergelijke lokale trajecten te vormen. Zie www.buurtenmeterfgoed.be voor meer info.

TIP 7 VERDEEL DE TAKEN

Een tentoonstelling maak je niet alleen: een tentoonstelling maken is teamsport. Teamgeest, goeie afspraken en respect voor iedereen versterken de goede samenwerking. Verschillende mensen samen betekent ook verschillende visies en meningen. Dit is een grote meerwaarde maar het betekent ook dat een goede planning en afspraken noodzakelijk zijn. Zorg vooral voor genoeg medewerkers en een goede planning. Bij sommige is een grote inzet mogelijk, bij andere is dat misschien eerder beperkt maar allemaal samen betekenen ze een grote meerwaarde. Als er medewerkers te kort zijn, ga hierover in dialoog en bekijk mogelijke pistes. Kan je samenwerken met een andere vereniging? Kan je een oproep lanceren of gericht mensen aanspreken?

Wanneer de samenwerking met iemand niet vlot verloopt, zorg dan voor een respectvolle oplossing.

VOORBEELD

• Sport fait(es) divers , Hofstade

Voor deze tentoonstelling over het diverse publiek van Sport Vlaanderen Hofstade sloegen Heemkundige Kring De Semse en Sportimonium de handen in elkaar en betrokken heel wat partners om de taken, de planning en het uitdenken van het project over verschillende partners te verdelen. Zo werd onder andere ook beroep gedaan op vrijwilligers van Erfgoedcel Mechelen om interviews af te nemen, hielp de dienst Diversiteit Mechelen bij het betrekken van etnisch cultureel diverse groepen, de vluchtelingenorganisatie AZIZ kreeg een uitgebreide rondleiding en wilde prompt helpen bij de receptie en Morguen vzw werd aangesproken om er een kunstluik aan te

koppelen. Inhoudelijke ondersteuning werd gevonden bij de Provincie Vlaams-Brabant, Heemkunde Vlaanderen en FARO.

TIP 8 FOCUS OP PLANNING, ACTIE EN DYNAMIEK

Om het welslagen van het project te kunnen garanderen, is het opmaken van een planning noodzakelijk: wie doet bijvoorbeeld wat en wanneer en met welke middelen. Het is belangrijk dat deze planning duidelijk is voor iedereen en dat er regelmatig wordt afgestemd. Zitten we op schema, waar zijn er hiaten, wie hinkt achterop en waar moeten extra mensen mee bezig zijn? Een planning moet telkens worden herzien en bijgestuurd. Het is een leidraad en moet duidelijkheid brengen. Het brengt soms onverwachte sterktes van mensen in beeld en zorgt voor rust als mensen zich geruggensteund weten. Kan iemand minder tijd dan verwacht besteden of blijkt iets complexer, dan heeft een planning en een dynamische visie op deze planning net de mogelijkheid om flexibel te zijn en extra ondersteuning te bieden.

EXTRA TIP:

gebruik de draaiboekmodellen van Open Kerkendagen en Erfgoeddag:

- Alle deelnemers aan de Open Kerkendagen kunnen gebruik maken van de 'Inspiratiegids Open Kerkendagen'. Deze gids staat boordevol praktische tips gaande van verzekeringen tot mogelijkheden om de evenementen te promoten.
- <http://openkerken.be/uploads/publications/jeo/OK-Gids%20DOK-NL.pdf>
- Voor Erfgoeddag moeten er een heleboel zaken gebeuren, vooral op communicatief vlak. Zo starten we na elke Erfgoeddag quasi meteen met de voorbereidingen van de volgende editie. FARO stoomt een inspiratiebrochure klaar om de deelnemers op de sporen te zetten, deze gids wordt traditiegetrouw verspreid vanaf de zomer. Vervolgens gaat team Erfgoeddag de boer op en worden er inspiratiesessies georganiseerd in het najaar om ideeën te concretiseren. De deelnemers kunnen de activiteiten indienen, er wordt feedback geformuleerd en midden maart staat het volledige Erfgoeddagprogramma online op www.erfgoeddag.be. Het is belangrijk voor de deelnemers, publiek en pers om deze timing zo strak mogelijk aan te houden. Een goede structuur zorgt voor een stevig fundament voor een evenement dat verspreid is over Vlaanderen en Brussel.

TIP 9 GA VOOR HELDERE COMMUNICATIE

Het belang van heldere communicatie kan niet onderschat worden. Zowel interne communicatie tussen alle betrokkenen alsook externe communicatie om de tentoonstelling kenbaar te maken en aan te zetten tot interactie en bezoek zijn essentieel. Interne communicatie moet vooral duidelijk zijn.

Affiche van de tentoonstelling Van de wieg tot in het graf van Familie-kunde Vlaanderen naar aanleiding Erfgoeddag 2014. (c) Familie-kunde Vlaanderen

Het is belangrijk dat alle betrokken medewerkers regelmatig gebriefd worden. Geregeld samen zitten is een ideaal scenario. Als het echt moeilijk is, kan digitale communicatie versterking bieden, maar dat mag het ontmoeten niet vervangen.

Voor externe communicatie is het opmaken van een communicatieplan een grote meerwaarde: hoe, waar, wanneer doen we wat om een oproep, de expo, de bijhorende acties bekend te maken? Cruciaal hierbij is dat de communicatie aansluit bij de doelstellingen, de inhoud en het thema van de expo. Communicatie betekent actie, zowel online als offline. Aandacht trekken en aanzetten tot actie, dat is wat je met de communicatie wil bereiken. En dan is het interessant om creatief te zijn!

EXTRA TIP

- Voer zeker je activiteit in op de UIT-databank. Zo word je activiteit door vele andere websites automatisch overgenomen. Zie www.uitdata-bank.be

VOORBEELDEN

- En avant, marche, Huis van Alijn

Het Huis van Alijn spreekt eigenaars van lege vitrines in de buurt aan met de vraag om hun affiches er te mogen uithangen.

- Grootmoederssalon herleeft, KBOV

De KBOV schakelde de sociale media in voor de promotie van hun activiteit voor Erfgoeddag 2016.

- Herbergen vroeger en nu in en rond Destelbergen

© Louis Gevaert

Voor deze tentoonstelling over de volkscafés van Destelbergen liet de heemkundige kring De Oost-Oudburg bierviltjes drukken en verspreiden in nog bestaande cafés als promotiemateriaal.

- **Tapis plein vzw gebruikt bedrukte broodzakken als promomateriaal**

© tapis plein vzw

TIP 10 KIES EEN VERRASSENDE PLEK

Waar de tentoonstelling doorgaat is van groot belang. Wanneer een vereniging een vaste plek ter beschikking heeft, lijkt het vanzelfsprekend deze ruimte in te zetten. Organisaties die geen ruimte hebben, moeten net creatief aan de slag om een geschikte plek te vinden.

Het is interessant om alle mogelijke plekken in kaart te brengen. Soms zijn er vanuit de inhoud plekken mogelijk, die dan ook vaak deel uitmaken van het inhoudelijke expo-verhaal. Bijvoorbeeld de fabrieksite (zowel oud en vervallen, als nieuw en modern) voor een expo over het bedrijf, een expo op straat over een buurt, in het lokaal dorpscafé, in de kerk of in de school of in een caravan. Belangrijk is om een aantal criteria af te toetsen naast het feit of het al dan niet mag/kan op deze plek: toegankelijkheid, veiligheid van het publiek en tentoongestelde items, enzovoort.

VOORBEELDEN

- **Het Huis van Alijn in rusthuizen en op cultuurmarkten**

Het Huis van Alijn op bezoek neemt zijn intrek in woonzorgcentra, waarbij een tentoonstelling en acties voor bewoners, buurtbewoners, familie en lokale verenigingen en scholen worden opgezet. Ook van 'De Zesdaagse' werd een mini-expo uitgewerkt om de woonzorgcentra aan te doen. Het Huis van Alijn staat ook op cultuurmarkten met

haar mini-expo's. Zo is er ook echt iets te zien en te beleven op die markten.

- **Erfgoeddag in zorginstellingen**

Op zondag 23 april 2017 stond Erfgoeddag in teken van Zorg. Zorg vroeger en nu? En wat met de zorg voor ons cultureel erfgoed? En hoe kan erfgoed bijdragen tot het welzijn van mensen? Het stond allemaal op het programma van Erfgoeddag 2017. Naast klassieke erfgoedlocaties was het publiek ook meer dan welkom in tal van zorginstellingen. De zorg- en erfgoedsector reikten elkaar de hand en vonden elkaar.

- **Fototentoonstelling over vroegere cafés in Putte in Het Stameneeke (Open Monumentendag 2017)**

© Jan Van Bosstraeten

TIP 11 VERGEET DE VORM NIET: WEES CREATIEF IN JE OPSTELLING

Het is belangrijk om het inhoudelijke onderzoek te vertalen in een scenografie. Met weinig middelen een opstelling maken vereist creativiteit. De locatie is van grote invloed op de scenografie. Ook het te exposeren materiaal is van groot belang bij de vormgeving. Zijn het originelen, reproducties of digitaal materiaal? Bij het exposeren van origineel materiaal moet altijd voldaan worden aan de aangepaste condities. Bruiklenen moet je verzekeren en er aangepast transport voor voorzien. Bij het tonen van reproducties en digitaal materiaal is het belangrijk toe te zien op de kwaliteit. Bij bruiklenen wordt veelal ook naamsvermelding van de bruikleengever gevraagd. Maak hierover vooraf goede afspraken en respecteer dit. Een label bevat basisinfo over het geëxposeerde materiaal. Vaak wordt extra informatie toegevoegd op tekstpanelen. Een gouden regel is de tekst te beperken; een expo is geen boek. Veel informatie met weinig woorden wordt vaak gemakkelijker meegeven in een citaat of verhaal. Informatieoverdracht hoeft niet noodzakelijk via tekst te gebeuren, denk bijvoorbeeld ook eens aan audio of digitale schermen.

De vormgeving van de tentoonstelling moet aansluiten bij het thema en de doelstellingen van het hele project alsook bij het imago van de organisatie. Welk publiek wil je bereiken? Zijn kinderen een belangrijke doelgroep, dan moet zich dit vertalen in de vormgeving. In de planning van het hele project is het belangrijk een verantwoordelijke voor de vormgeving aan te duiden. Is er budget, dan kan het interessant zijn om met een professionele vormgever aan de slag te gaan. Of is er een vrijwilliger binnen de organisatie die dit kan doen? Het is inte-

ressant om de vormgeving van de expo te koppelen aan de communicatie en alle bijhorende acties zoals een publicatie.

Het te exposeren materiaal bepaalt ook welke functionele items nodig zijn om de expo op te bouwen zoals bijvoorbeeld vitrinekasten, sokkels of digitale schermen. Voor tips, ondersteuning en zelfs gebruik van dit materiaal is het interessant om samen te werken. De uitleendiensten van de provincies en lokale erfgoedcellen en musea kunnen hierbij tips en ondersteuning bieden en soms zelfs het geschikte materiaal aanleveren. Daarnaast kan het interessant zijn om een samenwerking met de kringloopwinkel aan te gaan. Er bestaan ook online verkoopsites waar tweedehands expo-materiaal wordt aangeboden. Het kan interessant zijn om materiaal zelf te maken of basisinfrastructuur aan te schaffen en volop in te zetten op hergebruik in de toekomst. Bij het aanschaffen en hergebruik moet je wel rekening houden met de beschikbare opslagruimte.

Zowel grafisch (tekst, affiches, ...) als scenografisch (presentatiemeubelen, locatie,...) geeft vormgeving een boost aan de inhoud. Inhoud en vormgeving moeten elkaar versterken en daarom is het van groot belang de vormgeving te laten inspireren door de inhoud.

EXTRA TIP

- Je kan ook digitaal informatie meegeven bij een tentoonstelling: gebruik bijvoorbeeld de gratis erfgoedapp

VOORBEELDEN

- De stand van het Wielermuseum op Velofollies 2016, de beurs voor fietsers en wielierliefhebbers
- Sport Fait(es) divers, Sportimonium te Hofstade

Voor de vormgeving van de tentoonstelling deden de partners een beroep op een studente in de architecturale vormgeving die het als proefwerk voor haar opleiding uitwerkte. Ze tekende sportrekken uit waar op sommige stukken houten panelen werden toegevoegd waarop dan uitgeprinte stickers werden geplakt. De technische ploeg van Sportimonium maakte de sportrekken. De vrijwilligers van Heemkundige Kring De Semse kwamen de stagiair meehelpen om de panelen te beplakken.

- Ghanese feesten en rituelen, Trefpuntcafé Gent

Tijdens de Gentse Feesten van 2016 was er in het Trefpuntcafé een tentoonstelling over Ghanese feesten en rituelen. Die tentoonstelling kaderde in het project '30 jaar Ghanezen in Gent en Oost-Vlaanderen'. Voor de vormgeving werd beroep gedaan op een vrijwilligster die net een opleiding textielontwerp achter de rug had. De panelen werden gedrukt op forex.

- 100 jaar Hoste, 60 jaar Sabbattini, Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis dr. Maurits

Gysseling (DSMG)

Voor het tentoonstellen van de oude kostuums die gebruikt werden in het Sabbattinitheater deden de vrijwilligers achter de tentoonstelling (medewerkers van het DSMG en oud-spelers van het Sabbattinitheater) een beroep op een etalagist die een van de vrijwilligers kende.

- Minimuseum De Roma voor Open Monumentendag 2017

De oude projectcabine werd als minimuseum waarheidsgetrouw ingericht met allerhande attributen uit de jaren 50.

TIP 12 MEER DAN EEN EXPO

Bij een tentoonstelling staan niet alleen het verhaal, de inhoud en de tentoongestelde objecten centraal, maar ook het publiek, de vrijwilligers en alle leden van de organisatie. Hen informeren over de tentoonstelling is belangrijk, maar op de tentoonstelling zelf moet dit ook voelbaar zijn. Een gastvrij onthaal voor iedere bezoeker lijkt evident, maar vraagt de nodige aandacht om dit te oprecht te realiseren. Bij de start van de expo, zelfs bij een expo voor één dag, getuigt het van respect en waardering om een opening of finissage te organiseren waarbij alle medewerkers en partners in de bloemetjes worden gezet. De organisatie van zo'n plechtig moment kan een bijzonder publieksmoment worden. Daarnaast kan het interessant zijn om met publieksacties een toegevoegde waarde te creëren voor de expo zoals een debat, een optreden, een lezing of een filmvertoning. Laat je hierbij inspireren door de inhoud van de expo en het beoogde publiek.

VOORBEELDEN

Het Huis van Alijn op bezoek neemt zijn intrek in woonzorgcentra, waarbij een tentoonstelling en acties voor bewoners, buurtbewoners, familie en lokale verenigingen en scholen worden opgezet. Bij DE ZESDAAGSE OP BEZOEK trok de aanval op het werelduurrecord veel deelnemers en pers aandacht.

Bezoekers aan de zesdaagse op bezoek konden zich op bepaalde momenten ook laten masseren.

Tijdens het congres 2015 van Familiekunde Vlaanderen in het FelixArchief te Antwerpen werden bezoekers verwelkomd door een soldaat uit het leger van Napoleon. Op deze wijze werd de aandacht gevestigd op de herdenking van de Slag bij Waterloo.

TIP 13 WAARDEER IEDEREEN

Iedereen die meewerkt aan het welslagen voor het project is belangrijk. Het is belangrijk dat alle medewerkers dit op eigen tempo en naar eigen mogelijkheden kunnen. Oprechte waardering tonen motiveert en geeft nog meer goesting. Bij de start van de expo, bij de finissage of bij momenten zoals de Week van de Vrijwilliger de appreciatie in de verf zetten is geen overbodige luxe maar een sterke teambuilding. Naast deze publieksmomenten is het belangrijk om de waardering altijd hoog in het vaandel te dragen. Dat hoeft niet altijd groots en publiek, maar een hartelijke en vriendelijke dankuwel zijn goud waard.

VOORBEELD

- Open Monumentendag toont zijn waardering ook via Facebook

TIP 14 VERTROUWEN VERDIEN JE!

Afspraken moet je nakomen, zowel bij afspraken met interne medewerkers alsook afspraken bij bruikleengevers, engagementen met partners of publiek. En blijkt iets onmogelijk, onrealistisch of is er iets fout gelopen, dan is het belangrijk in dialoog te gaan. Is het afgesproken programma gewijzigd? Breng alle betrokkenen op de hoogte zodat niemand onaangenaam verrast is. Wordt een

bruikleen toch niet getoond? Verwittig dan vooraf de bruikleengever en leg uit waarom. Bruiklenen organiseren bevat tal van afspraken. Wie/waar/wanneer/hoe worden de bruiklenen opgehaald? Waar stockeer je deze vooraf en nadien? Zorg dat dit zo kort mogelijk voor de start en zo snel mogelijk na het sluiten van de expo gebeurt. En wat als een bruikleen beschadigd is? Dit is een nachtmerrie voor elke erfgoedmedewerker. Alles moet zo goed mogelijk georganiseerd worden zodat dit onmogelijk is. Is het toch gebeurd, communiceer dit correct met de bruikleengever. Naast het organiseren van de verzekering is het belangrijk zelf excuses aan te bieden. Ook intern moet dit besproken worden en maatregelen genomen om dit in te toekomst te vermijden.

stockeren
nazorg
schade
verzekering
adressenbeheer
bruiklenen

Neem voldoende tijd voor de nazorg: zijn alle bruiklenen terug, is de ruimte netjes achtergelaten, alle meubilair goed opgeborgen? Eens samenkomen na de expo met alle medewerkers is een fijne afsluiter: tijd om te toosten dat alles goed verlopen is en meteen ook even een moment van reflectie en feedback. En er kan ook al aan de toekomst gedacht worden om nieuwe acties op te zetten.

Schrijven nieuwe leden zich in of heb je adressen verzameld om geïnteresseerden te informeren, zorg dan dat zij snel na de tentoonstelling bericht krijgen. Dit motiveert tot actie en geeft vertrouwen! Let wel: als je tijdens de expo adressen verzamelt, let er dan wel op dat je geïnteresseerden expliciet laat aanduiden dat ze informatie van jouw organisatie wensen te ontvangen.

Extra tip

- Lees ook het artikel over publieksfeedback van Erfgoed in de Praktijk in de volgende Bladwijzer.

TIP 15 EN BOVENAL: GENIET!

Els Veraverbeke (Huis van Alijn) i.s.m.

Tom Dorau (Herita)

Daphné Maes (Heemkunde Vlaanderen)

Tine Vandezande (FARO)

Katlijn Vanhulle (Stichting Open Kerken)

Valerie Vermassen (Familiekunde Vlaanderen)

Barbara Struys (Davidsfonds)

Floortje Vantomme (tapis plein vzw).

ONZE VERGETEN HELDEN

Een project over heemkunde en funerair erfgoed in je gemeente

In het kader van de herdenking rond 100 jaar einde van de Eerste Wereldoorlog lanceert het War Heritage Institute (WHI) 'Onze Vergeten Helden', een project rond gesneuvelde Belgische militairen die werden teruggebracht naar hun woonplaats. Ze werden als het ware postuum gerepatrieerd. We willen de gesneuvelde militairen die op de gemeentelijke begraafplaatsen terecht kwamen uit de anonimiteit halen door hen te identificeren, te markeren en te herinneren.

Al vele jaren zien we dat er bij lokale erfgoedverenigingen heel wat aandacht is om het verhaal achter de namen op de oorlogsmonumenten in de kijker te plaatsen. Men zoekt om van de namenlijst terug naar verhalen van mensen van vlees en bloed te komen. Op die manier kan men zich weer iets voorstellen van wat het betekend moet hebben. Vaak dankzij vrijwilligerswerk wordt het via foto's mogelijk om opnieuw een gezicht te kleven op een naam. Via biografisch onderzoek krijgen we zicht op hoe de lokale gemeenschap het beleefd heeft. Soms stoot men in artikelen op het verhaal van de familieleden die ermee moesten omgaan. In heel wat gemeenten is naast het oorlogsmonument vaak minder aandacht voor andere sporen van de overleden persoon, bijvoorbeeld een grafzerk van een gerepatrieerde gesneuvelde. Met dit project wil men net op dit aspect inzetten. Voor heemkundige kringen biedt het een kans om langs deze weg het lokale erfgoed beter bekend te maken.

WAT ZIJN GEREPATRIEERDE GRAVEN?

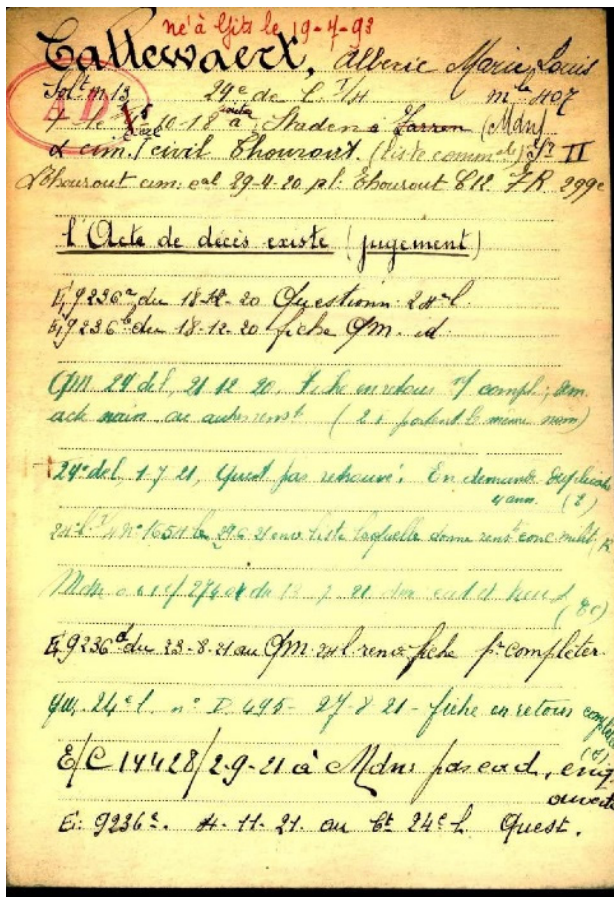
Tijdens de Eerste Wereldoorlog sneuvelden naar schatting 41.000 Belgische militairen. De meeste werden begraven op Belgische militaire begraafplaatsen. Op vraag van de families werden velen onder hen alsnog herbegraven in de thuisgemeente, vaak op gemeentelijke begraafplaatsen. Nu, 100 jaar later, blijven er nog zowat 6.000 'gerepatrieerde graven' over.

Defensie stond de gesneuvelden na de oorlog af aan de families. Zij moesten zelf instaan voor het transport van het dichtstbijzijnde station naar de begraafplaats. Ook de kosten voor de herbegraving waren voor rekening van de familie. Met andere woorden de verantwoordelijkheid ging over naar de familie.

Intussen zijn veel gerepatrieerde graven al verdwenen en sommige zijn in erbarmelijke staat. Met het project 'Onze Vergeten Helden' willen we de vergetelheid een halt toeroepen. Met de hulp van de gemeentes identificeerden we om en bij de 6.000 gerepatrieerden, maar het

kunnen er meer zijn, gezien de gemeentes zelf heel vaak geen zicht hadden op de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog. Wellicht zijn de heemkundige kringen nog het best op de hoogte van deze lokale oorlogshelden of kunnen zij op zoek om de lijst aan te passen. We namen de 'gekende' gerepatrieerden waarvan we informatie verzamelden uit de dossiers van het notariaat van het leger en uit de dossiers uit het documentatiecentrum van het WHI op in het www.wardeadregister.be. Daarbij werden vaak lokale bronnen (nog) niet geraadpleegd. Heel wat kringen hebben een inventaris van de lokale begraafplaats. Of kunnen via een collectie bidprentjes de begraafplaats(en) aanduiden van gesneuvelden. Via de www.wardeadregister.be kan je zelf kijken welke gesneuvelden werden gerepatrieerd naar jouw gemeente(n).

We deden de test samen met de Geschied- en Heemkundige Kring het Houtland-Torhout. De kring heeft eerder ingezet om de grafinschriften op de oude begraafplaats te noteren en in een databank bij te houden. Wanneer deze databank wordt geraadpleegd, is er het vermoeden dat er één gerepatriëerd graf aanwezig is. Via de website van War Dead Register zijn er vier gerepatriëerden terug te vinden, alle vier andere dan diegene die men vermoedde. De gesneuvelde soldaat is opgenomen in de War Dead Register, maar zonder dat de begraafplaats gekend is. Dit kan de heemkundige kring toevoegen in het register. De kring kan aan de slag om te kijken of de grafzerken van de andere gesneuvelden nog aanwezig zijn. Op de website kan je ook een fiche terugvinden. Bij één grafmonument blijkt dat bij de invoer er een interpretatiefout gebeurde. De gerepatriëerde soldaat is naar Turnhout gebracht. Daarnaast was het ook interessant om te merken dat de begraafplaats van de parochie Wijnendale ook een zoekresultaat opleverde. Voor War Dead Register en de heemkundige kring leidde dit tot betere kennis.

GA ALS HEEMKUNDIGE KRING VERDER AAN DE SLAG TE GAAN MET 'ONZE VERGETEN HELDEN'...

Het is onze stelligste wens de gerepatriëerde graven – 'Onze Vergeten Helden' – blijvend te herinneren. Zo werkten we een lessenspakket uit voor lagere scholen, waarbij leerlingen onder andere leren over verschillende soorten grafstenen en waarbij ze beter kunnen worden van een gerepatriëerd graf. Dat betekent concreet dat ze een creatief werkje kunnen maken over de gerepatriëerde, dat ze het graf bezoeken of bloemen leggen.

Heemkundige kringen kunnen binnen 'Onze Vergeten Helden' verschillende pistes bewandelen. Men kan het lessenspakket aanpassen voor de eigen werking. Daarnaast kan je zoeken om via de materiële getuigen van de grafzerken de aandacht op het lokale verhaal te brengen. Met onderstaande suggesties willen we inspiratie bieden om het kleine verhaal van een lokale gesneuvelde inpassen in het grote verhaal van de Eerste Wereldoorlog. Je kan door onderzoek de huidige inwoners van de gemeente dichterbij het leven van de lokale gesneuvelden brengen.

'Onze Vergeten Helden' leent zich perfect tot het schrijven van artikels. Je kan starten met de fiches op War Dead Register. Maar heel vaak is er nog heel wat archiefmateriaal niet onderzocht. Je kan bijvoorbeeld de militaire dossiers opvragen. Voor militairen die geboren zijn na 1888 kan je daarvoor terecht bij het notariaat van Defensie, voor degenen die daarvoor geboren zijn kan je aankloppen bij het documentatiecentrum van het War Heritage Institute. Ook de briefwisseling van de gemeente is tot jaren na de oorlog nog informatie te vinden over de repatriëring van gesneuvelden. Je kan de groep van gerepatriëerden selecteren binnen alle gesneuvelden om op zoek te gaan om voor hen een korte biografie te schrijven: wie waren ze? Wat deden ze

voor de oorlog? Waar woonden ze? Waar werkten ze? Hoe kwamen ze te weten dat ze naar het front moesten? Hoe vertrokken ze, namen ze de trein? Waar en hoe sneuvelden ze?

Je kan daarenboven op zoek gaan naar de toenmalige woonplaats van de gerepatrieerde, misschien bestaat het huis nog. Je kan daarvoor op zoek gaan in de bevolkingsregister en vervolgens gaan zoeken in het kadaster. Misschien bestaat het bedrijf/de fabriek nog waar hij destijds werkte. Op de verschillende plaatsen in het leven van de gerepatrieerden kan je hen terug in het straatbeeld brengen. Je kan bijvoorbeeld een affiche maken met opschrift: 'Hier woonde een gesneuvelde'. Misschien willen de huidige bewoners de affiche wel uithangen? Of je kan tijdens een erfgoedwandeling het verhaal van de gerepatrieerde gebruiken als een rode draad om de aandacht op de Eerste Wereldoorlog te vestigen.

Daarnaast kan je vertrekken vanuit de vraag waarom die gesneuvelden werden gerepatrieerd. Daarvoor kan je de families opsporen van de gerepatrieerde gesneuvelde. Heel vaak hangt er een zeer persoonlijk verhaal aan vast. Op welke manier gingen men om met het geleden verlies. Hoe uitte zich dat? Zijn er aan het grafmonument specifieke symbolen of teksten terug te vinden. Is er een krantenartikel verschenen bij de terugkeer van de gestorven soldaat in zijn woonplaats?

Het is daarnaast interessant om de specifieke procedure te onderzoeken van het repatriëren. Gezien de familie moest instaan voor het transport van het station naar de finale herbegraafplaats, ging dat soms niet over een leien dakje. Dat had soms heel wat voeten in de aarde.

In het verleden maakte sommige heemkringen al tentoonstellingen over verschillende thema's. Een tentoonstelling maken hoeft niet bijzonder arbeidsintensief of prijzig te zijn. Je kan focussen op foto's en persoonlijke anekdotes van de verschillende gerepatrieerden. Daarnaast kan je de verschillende facetten van de impact op de lokale bevolking tijdens de Eerste Wereldoorlog bespreken.

Je kan alle verzamelde informatie ook aanwenden om de dodenhulde op wapenstilstand te stofferen. Nu worden in veel gemeentes de gesneuvelden herdacht door naamafroeping. Na een onderzoek kan je er de leeftijd, de toenmalige woonplaats, de plaats waar ze begraven liggen, de burgerlijke stand, ... aan toevoegen. Je kan er met andere woorden personen van maken. Het verhaal van één soldaat zegt vaak ook meer dan de lijst van alle soldaten.

Ten slotte kunnen jullie een infoavond organiseren. Het War Heritage Institute biedt sprekers aan over verschillende thema's die te maken hebben met de Eerste Wereldoorlog in het algemeen en over funerair erfgoed specifiek. Zo kan je meer te weten komen over de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog. Een lijst van sprekers vind je op de website www.warheritage14-18.be. Op die manier kunnen jullie ook niet-leden uitnodigen om hen te laten kennismaken met verschillende aspecten van de Eerste Wereldoorlog.

... EN DEEL DIT MET HET WAR HERITAGE INSTITUTE

Schrijf je uiteindelijk een artikel, organiseer je een herdenking of maak je een tentoonstelling? Stuur een mailtje naar herinnering@warheritage.be. Wij zorgen ervoor dat het verhaal van jullie lokale gesneuvelden ingebed wordt in een ruimere context, dat jullie 'Vergeten Helden' met andere woorden herinnerd blijven worden. Heb je foto's gevonden van gerepatrieerde gesneuvelden? Surf dan naar www.wardeadregister.be, daar kan je een foto uploaden op de pagina van de gesneuvelde gerepatrieerde.

11 NOVEMBER: MARKEREN VAN DE GRAVEN

Naast het identificeren en terugvinden van gerepatrieerde graven, wil het WHI deze ook markeren. We willen aan het grote publiek duidelijk maken dat tussen de vaak anonieme grafstenen op gemeentelijke begraafplaatsen ook gesneuvelden liggen uit de Eerste Wereldoorlog. We bieden de gemeentes herinneringsplaatjes aan die ze kunnen aanbrengen op de graven van de gerepatrieerden. Daarnaast schenken we hen ook borden met opschrift 'Belgische oorlogsgraven' op te plaatsen aan de ingang van de begraafplaats.

Bedoeling is dat de gemeenten de borden en plaatjes bevestigen tegen 11 november 2018 en daaraan een plechtigheid koppelen. Maar niet alle gemeenten beschikken over de kennis hiervoor. Het lijkt

ook interessant om als heemkundige kring het aanbrengen op te nemen in het activiteitenprogramma. Het is ook van belang om erop te wijzen bij de gemeente dat er een draagvlak is om de borden en herinneringsplaatjes aan te brengen. Informeer bij de gemeente wat zij van plan zijn, zodat samenwerking het programma kan versterken. Allicht is men bij de gemeente ook op zoek naar wie het verhaal van de gerepatrieerden kan opzoeken? Het gaat erom de fysieke erkenning van de gerepatrieerde gesneuvelden niet onopgemerkt voorbij te laten gaan.

WAT IS HET WAR HERITAGE INSTITUTE?

Het Belgische militaire erfgoed, de militaire geschiedenis en de herinnering aan de gewapende conflicten op Belgische bodem of die conflicten met inzet van Belgen in het buitenland dicht bij de mensen en de jongeren brengen. Het eren van hen die hebben gevochten en / of geleden voor onze vrijheid. Daar is het het War Heritage Institute om te doen.

ten met inzet van Belgen in het buitenland dicht bij de mensen en de jongeren brengen. Het eren van hen die hebben gevochten en / of geleden voor onze vrijheid. Daar is het het War Heritage Institute om te doen.

WAR DEAD REGISTER - EEN DATABASE VAN GESNEUVELDEN

Het Belgian War Dead Register (www.wardeadregister.be) is een handig instrument voor wie een overzicht wil krijgen op wie betrokken was bij de Eerste Wereldoorlog. Op de website vind je alle Belgen die sneuvelden

tijdens de Eerste Wereldoorlog, de namen van ongeveer 1.500 soldaten van de Force Publique en al de Belgische soldaten die sneuvelden na 1960. In de toekomst worden ook de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog vereeuwigd in het War Dead Register.

Het War Dead Register is een prachtig instrument voor al wie bezig is met genealogisch onderzoek, maar is ook geschikt voor onderzoek naar de lokale gesneuvelden. Wil je te weten komen welke soldaten er sneuvelden uit je dorp? Wil je onderzoeken of er een militair in je gemeente omkwam? Moge-

lijk liggen er wel gesneuvelden op een van de begraafplaatsen in je stad of gemeente.

Naast de naam, geboorteplaats en -datum en de woonplaats, vind je ook persoonsinformatie zoals de namen van vader en moeder, het beroep van de soldaat, de haarkleur, de lichaamslengte en een korte omschrijving van de militaire loopbaan en voor een 10.000-tal gesneuvelden zelfs een foto. Je kan de fiches van de Dienst oorlogsgraven van het WHI raadplegen.

Jullie kunnen het War Dead Register ook helpen verbeteren. Heb je gegevens en / of een foto van een soldaat die sneuvelde tijdens de Eerste Wereldoorlog? Stuur een mail naar wardeadregister@warheritage.be met vermelding van de naam van de soldaat en de foto in bijlage.

Het War Heritage Institute beheert via een netwerk van uitzonderlijke musea en militaire sites, verspreid over heel België, een collectie die getuigt van wereldklasse. Het Koninklijk Legermuseum bestrijkt de vele gezichten van het Belgische militaire erfgoed. De andere sites - namelijk het Fort van Breendonk, Gunfire in Brasschaat, de Dodengang in Diksmuide, de Commandobunker Kemmel in Heuvelland en Bastogne Barracks - zijn thematisch.

CONTACT

War Heritage Institute

Dienst Herinnering

02 / 737 78 23

herinnering@warheritage.be

www.warheritage14-18.be

www.wardeadregister.be

www.warheritage.be

Hannes Vanwymelbeke en Betty Delanoeye

War Heritage Institute

HOE PUBLICIEER JE REKENBLADEN OF DATASETS MET HEEMKUNDIGE INFORMATIE OP WIKIDATA?

Wellicht bewaar je als heemkundige kring heel wat informatie over lokaal erfgoed in rekenbladen. Die rekenbladen zijn ook voor personen buiten je heemkundige kring interessant. In het vorige nummer van Bladwijzer werd uitgelegd hoe je een rekenblad makkelijk leesbaar kunt maken voor andere personen en computers. Je data aan derden beschikbaar stellen maakt het mogelijk dat je werk door een groter publiek gebruikt en gewaardeerd kan worden. Een goed begin is je rekenbladen op je eigen website downloadbaar te maken. In dit artikel leer je hoe je die informatie via Wikidata gemakkelijk kan delen en hoe anderen je informatie verder kunnen aanvullen.

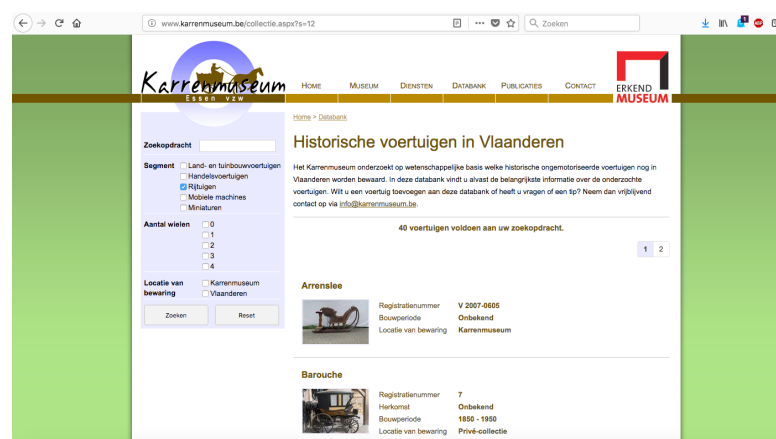
OPEN DATA

Als voorbeeld nemen we een eenvoudig termenlijst die een typologie voor historische rijtuigen bevat. De typologie werd opgesteld door het Karrenmuseum in Essen, die ze ook op haar website publiceert. We tonen hoe je die typologie voor een groter, internationaal publiek vindbaar kunt maken en hoe ook

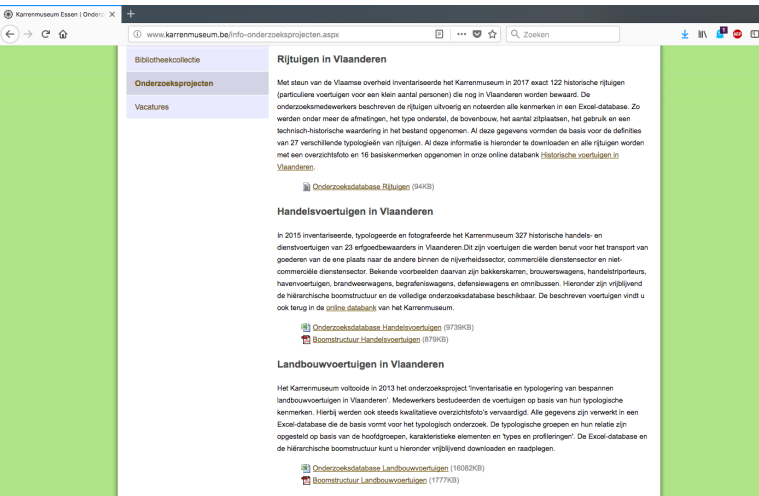
zoekmachines haar sneller terugvinden. Daarvoor gebruiken we een webplatform waar vandaag de meeste vrij beschikbare data vindbaar en herbruikbaar wordt gemaakt: Wikidata.

Het Karrenmuseum in Essen bewaart en onderzoekt allerhande karren, wagens en koetsen. In 2017 inventariseerde het Karrenmuseum met steun van de Vlaamse overheid in de context van een onderzoeksproject 122 historische rijtuigen. Alle rijtuigen werden uitvoerig beschreven in een Excel-rekenblad.

Daarnaast werd op basis van die dataset een typologie voor rijtuigen opgesteld.¹ Een selectie van de basiskennmerken is opgenomen in hun online databank; de volledige onderzoeksresultaten worden op de website aangeboden in de vorm van een rekenblad. Personen die het Karrenmuseum kennen, vin-

den nu de volledige inventaris en de rijtuigen-typologie terug op de website van het Karrenmuseum.

Naast het verzekeren van de toegankelijkheid tot je data, verhoog je door het publiceren van de data op je website de duurzaamheid van je werkzaamheden. De data kunnen dan immers door andere geïnteresseerden worden gedownload en opgeslagen, met als gevolg dat ze niet langer lokaal, op één plaats bewaard worden. Dat vergroot de kans dat je data in de toekomst beschikbaar zullen blijven. Omdat andere geïnteresseerden niet noodzakelijk de weg naar jouw website vinden, zul je echter door de publicatie van je data op je eigen website waarschijnlijk maar een beperkt aantal mensen bereiken, en dat is zonde van je werk!

WIKIDATA

Om een grotere groep geïnteresseerden te bereiken zul je je informatie ook vindbaar moeten maken op andere websites, die een groter en internationaler publiek bereiken. Bijgevolg zullen ook zoekmachines je informatie dan hoger plaatsen in de oplistings van hun zoekresultaten. Een website met een groot publiek waarop je vrij informatie kunt delen is Wikipedia. Maar rekenbladen zijn niet geschikt voor een online encyclopedie. Rond Wikipedia bestaat echter nog een reeks andere platformen waar je ook informatie kunt delen. Eén daarvan kan heel goed met gestructureerde data overweg: Wikidata.

Wikidata is een gezamenlijk bewerkte databank, die net als Wikipedia en een aantal andere online platformen is gecreëerd door de Wikimedia Foundation met als doel kennis op een vrije en neutrale manier te verzamelen en te verspreiden. Het is een gratis databank die met minimale technische ken-

nis gebruikt kan worden. In tegenstelling tot jouw website, kent Wikidata al een bestaande gebruikersgemeenschap en is het verbonden met andere platformen in het Wikimedia-ecosysteem zoals de online encyclopedie Wikipedia en de beeldbank Wikimedia Commons. Platformen als Wikidata, Wikipedia en Wikimedia Commons staan met elkaar in verbinding. Een artikel op Wikipedia is gekoppeld aan een Wikidata-record en elk Wikidata-record kan gekoppeld worden aan een beeld op Wikimedia Commons. Die beelden kunnen ook als illustratiemateriaal in Wikipedia-artikels gebruikt worden.

Data en content uit het Wikimedia-ecosysteem is zeer gemakkelijk vindbaar. Wikipedia-artikels verschijnen stevast hoog in de zoekresultaten van Google. Ook trekt Google in de rechterbovenhoek van de overzichtspagina met zoekresultaten vaak inhoud uit Wikimedia-platformen (content, data en beelden). Maar ook bijvoorbeeld Apple's personal assistant applicatie Siri trekt inhoud uit Wikidata. Data op Wikidata kunnen ook de basis vormen van nieuwe Wikipedia-artikels. Ook steeds meer culturele instellingen beginnen met Wikidata informatie (bijvoorbeeld biografische informatie over schrijvers, componisten en beeldende kunstenaars) uit Wikipedia binnen te trekken in hun eigen website.²

Het publiceren van je data op Wikidata draagt niet enkel bij aan het duurzaam, vindbaar en toegankelijk maken van je data, het maakt ook mogelijk dat anderen je data kunnen aanvullen. De Wikimedia-platformen worden immers permanent onderhouden en uitgebreid door een gemeenschap van vrijwilligers met diverse interessevelden. Zoals we later zullen zien, is er bovendien een reële kans dat er op die Wikimedia-platformen al data en beelden bestaan die thematisch in het verlengde liggen van je eigen dataset.

VAN REKENBLAD NAAR WIKIDATA

Maar hoe begin je zelf een databank als Wikidata te gebruiken? PACKED vzw overloopt de stappen aan de hand van het voorbeeld van een rijtuigentypologie van het Karrenmuseum.

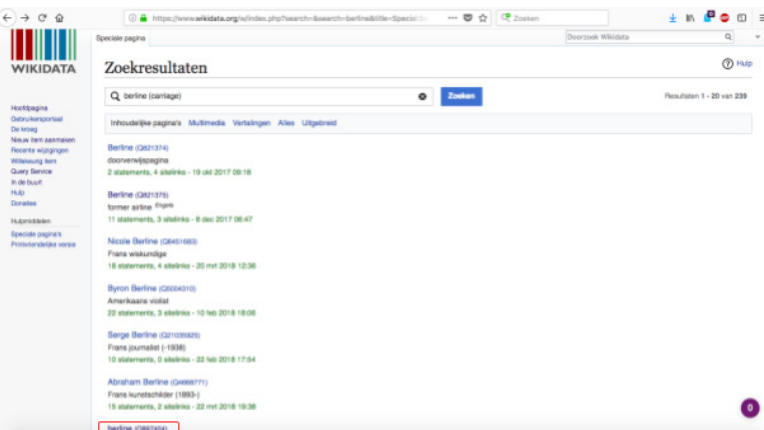
Laten we beginnen met de data. Het is belangrijk te weten dat de Wikimedia-platformen hun eigen doelstellingen, en bijgevolg ook hun eigen selectiecriteria hebben. Een databank als Wikidata zal dus nooit je eigen collectiebeheersysteem kunnen

vervangen. Daarom kiezen we ervoor om enkel de rijtuigentypologie in Wikidata op te laden, en niet de volledige inventaris van 122 historische rijtuigen. Het opladen van de data gebeurt in vijf stappen.

	A	B	C	
	Segment	Typologische groep	Holotype	Beschrijving kort
1	Rijtuigen	Berline	21	Vierwielig rijtuig, volledig symmetrische en gesloten bovenbouw met twee deuren
2	Rijtuigen	Landauer	3	Vierwielig rijtuig, met schuiftvormige open bovenbouw met twee deuren
3	Rijtuigen	Coupé	22	Vierwielig rijtuig, volledig gesloten bovenbouw met twee deuren
4	Rijtuigen	Brik	5	Vierwielig rijtuig, met open bovenbouw met daarop meer dan twee deuren
5	Rijtuigen	Victoria	6	Vierwielig rijtuig, met open bovenbouw zonder deuren en hoekige bovenbouw
6	Rijtuigen	Gerij	15	Tweewielig rijtuig, met volledig open en hoekige bovenbouw met twee deuren
7	Rijtuigen	Tonneau	33	Tweewielig rijtuig, volledig symmetrische en cirkelvormige bovenbouw met twee deuren
8	Rijtuigen	Buggy	30	Tweewielig rijtuig, open bovenbouw met neerklapbare lederen deuren
9	Rijtuigen	Kapkar	12	Tweewielig rijtuig, open bovenbouw met vaste lederen kap en twee deuren
10	Rijtuigen	Riemenwagen	17	Vierwielig rijtuig, open en met snijwerk gedecoreerde houten bovenbouw met twee deuren
11	Rijtuigen	Sjees	18	Tweewielig rijtuig, open en met snijwerk gedecoreerde houten bovenbouw met twee deuren
12	Rijtuigen	Speelwagen	19	Vierwielig rijtuig, onderbouw met langboom en volledig in houten bovenbouw met twee deuren
13	Rijtuigen	Calèche	98	Vierwielig rijtuig, met een open bovenbouw met twee deuren en hoekige bovenbouw
14	Rijtuigen	Omniabus	79	Vierwielig rijtuig, met een gesloten bovenbouw met één deur en twee deuren
15	Rijtuigen	Hansom Cab	27	Tweewielig rijtuig, met bijna volledig gesloten bovenbouw met twee deuren
16	Rijtuigen	Mylord	53	Vierwielig rijtuig, met open bovenbouw zonder deuren en hoekige bovenbouw
17	Rijtuigen	Phaeton	114	Vierwielig rijtuig, met open bovenbouw zonder deuren en hoekige bovenbouw
18	Rijtuigen	Duc	93	Vierwielig rijtuig, met open bovenbouw zonder deuren en hoekige bovenbouw
19	Rijtuigen	Tilbury	82	Tweewielig rijtuig, open bovenbouw met neerklapbare lederen deuren
20	Rijtuigen	Barouche	55	Vierwielig rijtuig, met een open bovenbouw met twee deuren en hoekige bovenbouw
21	Rijtuigen	Landaulet	70	Vierwielig rijtuig, met een open bovenbouw die aan de voorzijde open is met twee deuren
22	Rijtuigen	Coach	118	Vierwielig rijtuig, gesloten symmetrische bovenbouw met twee deuren
23	Rijtuigen	Janplezier	93	Vierwielig rijtuig, open bovenbouw met neerklapbare lederen deuren
24	Rijtuigen	Dogcart	90	Twee- of vierwielig rijtuig, open bovenbouw met afsluitbare deuren
25	Rijtuigen	Spider	116	Vierwielig rijtuig, open bovenbouw met twee in de rijrichting tegenover elkaar geplaatste zitbanken met twee deuren
26	Rijtuigen	Gabriolet	117	Tweewielig rijtuig, open bovenbouw met neerklapbare lederen deuren
27	Rijtuigen	Sociable	119	Vierwielig rijtuig, open bovenbouw met neerklapbare lederen deuren

Stap 1: controleer of de term in Wikidata staat

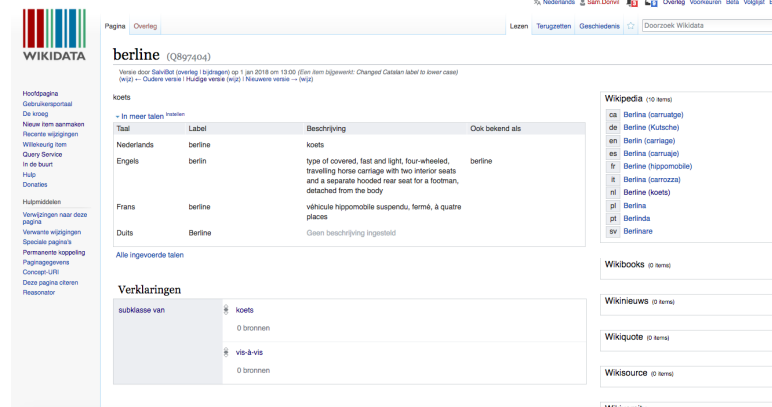
We controleren eerst welke typologieën al op Wikidata bestaan en voegen die toe in een nieuwe kolom in het Excel-rekenblad naast de Nederlandstalige types. Om dat te doen typen we op www.wikidata.org bijvoorbeeld *berline* in de zoekbalk bovenaan. Die zoekterm geeft naast resultaten over personen en plaatsen ook een resultaat voor een type rijtuig. Let dus goed op dat je het juiste record gevonden hebt.

Stap 2: voeg een label en een beschrijving toe

Zoals alle andere Wikidatarecords bestaat ook het Wikidatarecord over het voertuig 'berline' uit zogenaamde *statements* (verklaringen) waarin het item beschreven wordt aan de hand van eigenschappen of *properties* die gelinkt kunnen worden aan andere

items of waardes. Alle Wikidatarecords hebben een uniek identificatienummer (een Q-nummer), en alle Wikidataproperties ook (een P-nummer).

We stellen vast dat de Nederlandstalige beschrijving 'koets' eerder summier is in vergelijking met de Engelstalige beschrijving 'type of covered, fast and light, four-wheeled, travelling horse carriage with two interior seats and a separate hooded rear seat for a footman, detached from the body'. Gelukkig bevat onze eigen dataset een mooie Nederlandstalige beschrijving. We kunnen de beschrijving in Wikidata aanpassen door op 'bewerken' te klikken en onze eigen beschrijving toe te voegen.

We moeten echter een deel van de tekst schrappen aangezien een beschrijving slechts 250 karakters lang mag zijn. Aangezien we naast Nederlands ook Engels spreken, brengen we de twee beschrijvingen met elkaar in overeenstemming. De Nederlandse beschrijving wordt 'Snel en licht vierwielig rijtuig, volledig symmetrische en gesloten bovenbouw met twee deuren, twee in de rijrichting tegenover elkaar geplaatste zitbanken voor vier personen met aan de voorzijde een aparte hogere bok met twee zitplaatsen'. Wellicht zal een andere Wikimediabewerker, die naast Engels of Nederlands wel vlot Frans of Duits spreekt, onze beschrijving of de verbeterde Engelstalige beschrijving kunnen vertalen.

Taal	Label	Beschrijving	Ook bekend als
Nederlands	berline	Snel en licht vierwielig rijtuig, volledig symmetrische en gesloten bovenbouw met 2 deuren, 2 in de rijrichting tegenover elkaar geplaatste zitbanken voor 4 personen met aan de voorzijde een aparte hogere bok met 2 zitplaatsen	
Engels	berlin	type of covered, fast and light, four-wheeled, travelling horse carriage with two interior seats and a separate hooded rear seat for a footman, detached from the body	berline
Frans	berline	véhicule hippomobile suspendu, fermé, à quatre places	
Duits	Berline	Geen beschrijving ingesteld	

nog gearchiveerd werd. Indien dit niet het geval is, kunnen we het webadres rechtsonder op de home-page van de Wayback Machine opslaan.

Het is belangrijk om de URL uit de eigen adresbalk te kopiëren en niet degene uit de onderstaande adresbalk van de Wayback Machine. Onze eigen adresbalk verwijst namelijk naar de exacte datum dat je de website gearchiveerd hebt. Dit is belang-

rijk omdat de website van het Karrenmuseum in de toekomst mogelijk zal veranderen.

Vervolgens kunnen we onder elk statement dat we maken een bronverwijzing toevoegen. In dit geval kiezen we uit het drop-downmenu voor 'URL (gearchiveerd)' en plakken onze URL in het tweede tekstvak.

Ook voor het type 'Landauer' vinden we een Wikidata-record: <https://www.wikidata.org/wiki/Q2144333>. Net zoals bij de 'berlin', vullen we daar met behulp van verklaringen de verschillende karakteristieken van dat type voertuig toe. We gaan zo verder tot we de data heb aangevuld van alle zevenentwintig types.

Het is steeds belangrijk om het juiste record te vinden. Zo bestaan er allerlei records voor de coupé-vorm voor auto's en daarnaast ook voor specifieke modellen. We merken dat er wel al een Wikidata item bestaan voor de coupé-vorm in koetsen maar dat het vooralsnog volledig leeg is op een kort franstalig label na. Onze data kan hier dus de uitkomst bieden.

type ook een lange beschrijving op. Op basis van deze tekst en de content die al op het Engelstalig Wikipedia artikel beschikbaar is, schrijven we een nieuw Nederlandstalig artikel.

Daarnaast zijn er veel gebruiksvriendelijke applicaties die de door ons toegevoegde data kunnen visualiseren. Met de tool Wikidata Graph Builder kunnen we bijvoorbeeld door op de term 'carriage' te zoeken, alle daaraan gelinkte termen visualiseren.³ Hieronder zie je het resultaat voor en na de toevoeging van de data van het Karrenmuseum.⁴ We zien hier dat er bij 'coach' in plaats van 6 subtypes nu 9 weergegeven worden.

Soms bestaat er nog geen Wikipedia-artikel over een bepaald type. Van ons type 'brik' bestaat er in het Nederlands bijvoorbeeld enkel het artikel voor een zeilschip. Het Karrenmuseum stelde voor elk

Heb je vragen over het gebruik van Wikidata voor je rekenblad of dataset? Dan kan je terecht bij PACKED vzw, het Vlaamse expertisecentrum voor digitaal erfgoed. Zij ondersteunen erfgoed- en kunstorganisaties in Vlaanderen en Brussel bij het produceren, delen en bewaren van digitale culturele informatie.

Sam Donvil

met de medewerking van Bert Lemmens en Rony Vissers

PACKED vzw

EINDNOTEN

1. Voor meer informatie, zie <http://www.karrenmuseum.be/info-onderzoeksprojecten.aspx>, geraadpleegd op 13/03/2018
2. Het Britse museum Tate haalt de biografische informatie over bv. de schilder James Ensor uit Wikipedia, zie <http://www.tate.org.uk/art/artists/james-ensor-1060>. Ook openbare bibliotheken in Brussel en Vlaanderen doen dat met biografische informatie over bv. de auteur Hugo Claus, zie bv. <http://zoeken.muntpunt.bibliotheek.be/detail/Hugo-Claus/De-geruchten-roman/Boek/?itemid=%7Clibrary%2Fmarc%2Fvlacc%7C10117439>. Het Antwerpse kunstencentrum deSingel haalt in drie talen de biografische informatie over bv. de componist Ludwig van Beethoven uit Wikipedia, zie <https://desingel.be/nl/credit/ludwig-van-beethoven>, <https://desingel.be/fr/credit/ludwig-van-beethoven> en <https://desingel.be/en/credit/ludwig-van-beethoven>.
3. Linked data query voor carriage op de Wikidata Graph Builder: <https://angryloki.github.io/wikidata-graph-builder/?property=P279&item=Q235356&iterations=7&limit=10&mode=both> & Linked data query voor carriage op de Wikidata Graph Builder: <https://tools.wmflabs.org/wikidata-todo/tree.html?q=Q235356&rp=P279&method=d3>
4. Deze graph geeft niet alle data weer die we toegevoegd hebben maar enkel de Engelstalige labels voor die we hebben toegevoegd.
5. B. Lemmens, 'Collecties duurzaam registreren in een rekenblad', *Bladwijzer*, 21 (2017) 43-49.

WAAR MEN GAAT LANGS VLAAMSE WEGEN

Erpe-Mere belicht zijn processie-erfgoed

**Waar men gaat langs
Vlaamse wegen...**

**Nacht van de Geschiedenis 2018
Sint-Bavo kerk - 19u30**

€10/€12

In de winter van 2017-18 wijdde de heemkundige kring van Erpe-Mere een flink deel van haar krachten aan het verdwijnend gebruik van ommegangen en processies. Het project kaderde in de Nacht van de Geschiedenis 2018 dat dit jaar als thema 'Religie' meekreeg. Geen evident thema in tijden van ontkerkelijking, priestertekort en sluiting van kerken, maar wel een unieke kans om zowel het materieel als het immaterieel erfgoed van processies en ommegangen in de kijker te zetten. Bovendien konden alle deelgemeenten van Erpe-Mere erbij betrokken worden, hetgeen in een landelijke gemeente niet onbelangrijk is.

WERKWIJZE

Het initiatief voor dit project werd genomen door een comité bestaande uit bestuursleden van Da-

vidsfonds Mere, Davidsfonds Burst en Heemkundige Kring van Erpe-Mere. Deze 8 mensen vergaderden vijf maal om de inhoud van het project te bepalen en vorm te geven. Zij zochten de mogelijke insteken en verzorgden de nodige contacten. Het werkgroepje was daarmee niet aan zijn proefstuk toe: in de voorbije jaren werd voor de organisatie van de Nacht van de Geschiedenis (een evenement van Davidsfonds) steeds met voldoening samengewerkt. In dat verband heeft iedere speler zijn sterktes: de heemkundige kring zorgt steeds voor de lokale insteek in het onderwerp. De Davidsfondsleden zijn sterk in praktische organisatie: techniek (beeld en geluid), drukwerk, perscommunicatie, catering.

Het project kreeg als titel : 'Waar men gaat langs Vlaamse wegen...'

INHOUD

Al gauw werd duidelijk dat het onderwerp vele mogelijkheden bood:

- het verzamelen van lokale foto's of filmpjes van vroegere processies
- tonen van processieattributen die in de kerken bewaard worden (roerend religieus erfgoed)
- filmen van de huidige ommegangen, paardenomgangen en processies (immaterieel erfgoed)

Er werd zo snel mogelijk een oproep naar foto's gelanceerd via de kanalen van de drie verenigingen (tijdschrift, website, Facebookpagina, nieuwsbrief, mailing) en mondelinge contacten. Dat bracht een mooie collectie nieuw materiaal op. Alle foto's werden gescand en digitaal bewaard bij de heemkundige kring. Bovendien kon er geput worden uit de rijke collectie van de kring. Filmpjes werden jammer genoeg niet gevonden.

Thans gaan in Erpe-Mere nog verschillende ommegangen, paardenomgangen en één processie uit:

- de (paarden)omgang op Onze-Lieve-Heer hemelvaart in Aaigem
- de paardenomgang in Burst
- de meiomgang en de paardenomgang in Mere
- de paardenomgang en de Sint-Annaprocesie in Bambrugge

Om dit stukje immaterieel erfgoed te borgen werden in de zomer van 2017 filmopnames gemaakt

door een ploeg amateurgineasten (de Verenigde Wanzeelse Kineasten). Dat leverde een boeiende documentaire op van circa 20 minuten.

Al snel werd duidelijk dat dit project ook de uitgelezen kans was om het schaars bewaarde processieerfgoed in onze parochiekerken eens van onder het stof te halen. En waar kon dat beter tentoongesteld worden dan in een parochiekerk? In het kader van de valorisatie van onze dorpskerken werd ervoor gekozen om in de Sint-Bavokerk van Mere in de dagen voorafgaand aan de Nacht (18-19 maart) een tentoonstelling op te stellen met foto's en processieattributen. Deze laatste kwamen uit de kerken van Mere en Aaigem. Deze tentoonstelling wekte bij de talrijke bezoekers vele nostalgische herinneringen op. Ook de vraag 'waar zijn al die processiekleren heen?' kwam steeds terug. Een pril bewustzijn van de nood aan een erfgoeddepot? Dat alleen al zou de vele inspanningen de moeite waard maken.

COMMUNICATIE

Uit de vele lokale foto's werd een campagnebeeld gekozen dat in alle communicatie meegenomen werd: een beeld uit 1958. Vanaf januari werd het project langs allerlei kanalen kenbaar gemaakt. De leden van Davidsfonds en de Heemkundige Kring werden persoonlijk uitgenodigd met een verzorgde kaart. Affiches en folders werden in alle deelgemeenten verspreid. De nieuwsbrief van de heemkundige kring en de erfgoedcel en de Facebookpagina's van de verenigingen zorgden voor de nodige digitale verspreiding bij niet-leden. De lokale pers werd onvoldoende bereikt. Enkel op de lokale

bladzijde van *Kerk en Leven* kreeg de aankondiging een plaatsje.

HET AVONDPROGRAMMA

Hét publieksmoment bij uitstek van dit hele traject moest natuurlijk de avond van 20 maart worden. Om de historische, religieuze en culturele achtergrond van het fenomeen te schetsen werd mevrouw Julie Aerts (afdelingshoofd CRKC) uitgenodigd. Zij was vanuit haar ervaring als medewerker aan het project 'Op handen gedragen' de geknipte persoon om ons het juiste kader van processies en omme-gangen te tekenen. Haar lezing werd bijzonder ge-waardeerd en toonde de verregaande belangstelling van de wetenschappelijke instellingen voor het fe-nomeen van processies en omme-gangen.

De film werd met veel nieuwsgierigheid bekeken.

Als muzikaal intermezzo bracht het lokaal gemengd koor Singhet Fro enkele Vlaamse Marialiederen.

De avond werd besloten met een drankje en als toe-tje een schaalje 'lievevroukes' (guimauve-snoep-jes). De deelnemers kregen als aandenken aan de avond nog een gedecoreerde kaars mee naar huis.

KOKEN KOST GELD

Omdat het hele project veel geld zou kosten, werd bij Erfgoedcel Denderland een projectsubsidie van € 750 aangevraagd en verkregen. Gelukkig kon het evenement rekenen op een zeer grote belangstelling. De circa 150 deelnemers betaalden € 12 / € 10 (le-den DF of HK).

De gemeentelijke culturele raad geeft jaarlijks een subsidie voor verenigingen die samenwerken voor een activiteit. Ook deze extra premie zal nog wor-den aangevraagd.

BLIJFT HET PROJECT VERDER LEVEN?

De documentaire is een mooie neerslag van de be-staande devotiepraktijk in de gemeente in 2017. Hij kan alleen maar de belangstelling aanwakkeren bij de lokale bevolking.

De scans van de meer dan 125 lokale foto's worden nog verwerkt tot een digitale tentoonstelling op de beeldbank Made in Denderland (www.madeindenderland.be).

Deze beide resultaten en de voldoening van de be-zoekers, deelnemers en organisatoren maakten het project zeker de moeite waard.

Lut Bavay

Heemkundige Kring Erpe-Mere

FIER OP WAT ZIJ DOEN

- Elk jaar in de periode van eind februari, begin maart zorgt een groep **vrijwilligers van Natuurpunt Noord-Limburg** ervoor dat enkele percelen van Blok 2 van de Grote Watering bevoeid worden met kalkrijk water, afkomstig uit het Kempens Kanaal. Dit gebruik draagt in de volksmond de naam **'witteren'**. Jarenlang coördineerde Albert Mertens deze werkzaamheden, maar recent droeg hij de fakkel over aan Albert Jansen.

© Albert Mertens

→ www.natuurpunt.be/afdelingen/natuurpunt-noord-limburg

- Lommel vierde dit jaar $6 \times 11 = 66$ jaar **car-nava!** Elk jaar sinds 1952, draagt de burgemeester enkele dagen de macht over aan prins carnaval. Deze wordt aangesteld door de 'Road der Bedderhaanten', Lommels dialect voor 'bijdehand'. De negen Lommelse carnavalsgroepen houden tradities als de aanstelling van de prins en zijn gevolg, de gebruiken betreffende de klederdracht, de carnavalsbals ... samen met de hele Lommelse gemeenschap in ere. **Het Middencomiteit** organiseert een kinderstoet, een stoet in Lommel-Centrum én in Lutlommel, met een eigen jeugdprins en jeugdprinses. De Teutenvrienden zetten jaarlijks een seniorenmiddag op. Deze fiere carnavalisten dragen zorg voor hun erfgoed en gaven dit jaar alle prinsmedailles in bewaring aan Erfgoed Lommel!

© Verzameling Rina Swinnen

→ facebook.com/Middencomiteit-Lommel-1459696257672757

- In Lommel-Kolonie zijn bijen en imkers thuis in het Zoemhuukske. In een ver verleden waren de Lommelse 'bieboeren' verenigd in de schuttersgilde 'Sint-Ambrosius'. Tot ver in de negentiende eeuw bestond Lommel, 102 km² groot, voor drie vierde uit heide, een paradijs voor de bijenteelt. **Jos Nijs**, de voorzitter van de Koninklijke Lommelse Imkersbond 'De Heidebloem', is al veertig jaar **imker**. De liefde voor de natuur en het vak, kreeg hij van zijn grootvader mee. Jos bewaart met trots de oude en eenvoudige hulpmiddelen waarmee die als imker werkte. In het Zoemhuukske maakt hij, net als zijn collega-imkers, de jeugd en het andere publiek met moderne educatieve middelen warm voor de imkersstiel. Zonder imker geen bijen meer en zonder bijen geen natuur!

© Verzameling Jos Nijs

→ deheidebloem.wordpress.com

ONZE JEUGDBEWEGINGEN

Chiro Kattenbos | Chiro Kerkhoven | Chiro Lommel-Centrum | Chiro Werkplaatsen | KSA Barrier | KSA De Lommelse Blauwvoeters | KSA De Lommelse Roodkapjes | KSA Lutlommel Jongens | KSA Lutlommel Meisjes | Scouting Lommel | Speelpleinwerking Kriebelboom

© KSA Lommel Centrum

In Lommel zijn er **tien actieve jeugdbewegingen en één speelpleinwerking** tijdens de zomervakantie. Vele kinderen en jongeren beleven tijdens het weekend fijne uren bij de Chiro, Scouts of KSA. Natuurlijk is het zomerkamp het hoogtepunt van de jaarwerking. De oudste jeugdbeweging is de KSA De Lommelse Blauwvoeters. In september 2016 bestond de groep een eeuw en zes oud-leiders schreven de geschiedenis neer in een boek uitgegeven door Erfgoed Lommel. Dit jaar vieren de scouts feest want ze bestaan 60 jaar.

... en de favoriete jeugdbewegingstraditie van ...

Chiro Jonathan van Lommel-Werkplaatsen!

"Als Chiro Jonathan op kamp is, staat er 's avonds om half negen steevast pap op het menu. Net zoals voor en na elke kampmaaltijd, zingen de chiroleden ook voor en na het smullen van de pap een liedje. Dit is al drie generaties lang een traditie."

Wie of wat men hier in ere houdt:

Eind augustus is het **kermis in Lommel-Centrum**. Mensen komen bij elkaar om optredens bij te wonen of gewoon gezellig samen een pint te drinken. Op dinsdagvoormiddag is het traditioneel marktdag en nadat men tussen de kraampjes heeft gewandeld, moet er met burens, vrienden en kennissen iets worden gedronken (en gegeten). Deze

© Robert Boons

© Verzameling VVV Lommel

traditie bestaat al erg lang. In de vijftiger jaren van vorige eeuw maakte de Lommelse filmmaker Harry Claes een mooi filmpje over de kermis. Tegenwoordig is de kermis natuurlijk iets groter, flitsender en lawaaiiger dan toen, maar het samen plezier maken – met soms wat hoofdpijn als gevolg – is gebleven.

FIER OP HOE ZIJ TRADITIES DOORGEVEN

1. De Lommelse Schuttersgilden.

In Lommel zijn drie schuttersgilden actief: de Sint-Sebastiaangilde, de Sint-Jozefsgilde en de Sint-Ambrosiusgilde. De viering van het duizendjarig bestaan van Lommel in 1990 was voor de gilden de gelegenheid om samen uit te pakken met een groots Gilde- en Schuttersfeest dat door vele duizenden mensen werd bijgewoond. Een schuttersgilde is bij uitstek een sociaal-culturele vereniging. Ze beoefenen niet alleen een schietsport met alle bijhorende gebruiken, maar de gildebroeders en -zusters zijn er ook steeds voor elkaar. Wanneer een gildelid van de Sint-Jozefsgilde ten grave wordt gedragen, zijn de andere leden in vol ornaat op de plechtigheid aanwezig. Iedereen laten proeven van de traditie en ze doorgeven aan de volgende generaties, zijn ook aspecten van hun werking. Iedere dinsdagavond bijvoorbeeld zijn belangstellenden welkom bij de Sint-Ambrosiusgilde. Tijdens schietwedstrijden krijgen bezoekers steeds de gelegenheid om ook eens een schot te lossen. Elk jaar in juni wordt een heuse schietwedstrijd georganiseerd voor niet-schutters met de titel van 'Dorpsschutter' als inzet. En in het gildelokaal van de Sint-Jozefsgilde hebben al heel wat kinderen in klasverband op een educatieve manier kennis gemaakt met wat een schuttersgilde is en doet.

→ www.sint-jozefgilde.be

→ www.lommelseschuttersgilden.be

2. Open molendagen op de Leyssensmolen in Kattenbos

De Leyssensmolen in Lommel-Kattenbos is een standaardmolen die enkele jaren geleden werd gerestaureerd en nu staat te pronken langs de Katrijtdijk. Een groepje **enthousiaste en vrijwillige molenaars van de vzw Levende Molens Noord-Limburg** zorgt ervoor dat de molen elke eerste zondag en elke derde zaterdag van de maand draait. Elk jaar, meestal einde april, vinden de molenfeesten plaats. Geïnteresseerde groepen kunnen een bezoek aan de malende molen boeken. De molenaar van dienst vertelt op een boeiende manier over het kruien van de molen, over het optuigen van de wieken, over het functioneren van het inwendige maalmechanisme en over zoveel zaken meer. De steile molentrap beklimmen en de machinerie van een molen – met echt vakmanschap gemaakt! – in werking zien, is een echte belevenis. In het molenmuseum, in een schaapsstal van het domein van de Grote Hoef, kan je nog meer over allerlei molentypes (wind-, water-, zaag-, papier- ...) leren.

→ users.skynet.be/levendemolenslimburg

Sint-Jozefsgilde © Henri Naus

© Jacky Geboers

ALOMTEGENWOORDIG
DIALECTWOORD

EEN BÓKS

(een broek)

De meeste mannen, maar ook vele vrouwen, dragen het in Lommel: een bóks. Een 'bóks' is een broek. Het woord komt van het Fries 'bokse' of broekspijp. Als je een Lommelaar vraagt om iets voor jou te doen en hij antwoordt: 'Óndër ew bóks', dan zegt hij 'geen denken aan'.

DIT VERHAAL KENT IEDEREEN!

Het verhaal van de Teuten, de rondreizende handelaars en ambachtslieden uit de 17de en 18de eeuw, kent iedereen in de teutenregio, zijnde Noord-Limburg en de aangrenzende streek in de Nederlandse provincie Noord-Brabant. Bij het begin van de lente vertrokken de Lommelse mannen – eerst 'buitengaanders' en later 'teuten' genaamd – naar handelsgebieden in het verre buitenland: Noord-Nederland, Duitsland, Denemarken, Frankrijk ... Ze brachten er koopwaren – textiel, koper, pruiken, aardewerk – aan de man of vrouw en/of ze beoefenden er hun ambacht van ketellapper of beestensnijder. Ze waren georganiseerd in 'compagnieën'. Na een vol seizoen in het buitenland, keerden ze tegen het begin van de winter terug naar Lommel om daar in familiekring bij te praten, te feesten en het nieuwe handelsseizoen voor te bereiden. Het verhaal van de teuten krijgt nog steeds gestalte in beeldjes, koekjes, bieren, tochten, wandeling, verenigingsnamen enz.

Thijs de Teut © Bissland

TRADITIE VAN DE TOEKOMST?

Halloween

In de tweede helft van de twintigste eeuw hielden heel wat Lommelse buurten de traditie van de Sint-Maartensvuren in ere. Deze wordt de laatste jaren meer en meer verdrongen door Halloween-evenementen. Halloween is erg zichtbaar in het straatbeeld. De dertienjarige Lommelaar Vic Lourdaux haalde vorig jaar het VTM-nieuws met een spookdorp dat hij samen met zijn vader had gebouwd. Wie in Lommel wil deelnemen aan een spoken- of griezeltocht heeft aan keuze geen gebrek. De traditie van Halloween lijkt dus flink wortel te hebben geschoten in de Lommelse gemeenschap en is wellicht een blijver.

→ www.internetgazet.be/lommel/halloween-in-lommel.aspx

© BVL

PRODUCT UIT EIGEN STREEK

Dennenknopje

De schrale zandgrond en de harde levensomstandigheden van eerst boeren en later industriearbeiders, zorgden ervoor dat Lommel niet bulkt van de culinaire tradities. Sinds een tiental jaren werken de gemeentebesturen van Lommel, Overpelt en Hechtel-Eksel samen om Bosland, een groot aaneengesloten bosgebied en sinds kort de eerste wildernis van Vlaanderen met de wolvin Naya als bewoonster, te promoten. Een **Bosland jenever** met de welluidende naam 'Dennenknopje' helpt daarbij. De jenever is bijzonder omdat hij het eerste streekproduct is in Vlaanderen dat gemaakt is van ingrediënten – dennenappels – uit duurzaam beheerde of FSC-gecertificeerde bossen. Duurzaam bosbeheer, een lokaal streekproduct en de promotie van de streek gaan hier hand in hand. De jenever wordt gedistilleerd in De Korhaan, de oudste ambachtelijke stokerij van Vlaanderen.

© Broekmans

ONZE LOKALE VOLKSSPORTKAMPIOENEN

Lommel kent veel lokale sportkampioenen in verschillende disciplines. Momenteel is Club Brugge-speler **Hans Vanaken** de ster. In de jaren 1960 en 1970 was dat **Fons Haagdoren**. Hij speelde zelfs één keer voor de Belgische nationale ploeg.

Wie kent er niet wielrenner **Johan Vansummeren** die in 2011 de wielerklassieker Parijs-Roubaix won? De eerste Lommelse beroepsrenner met naam en faam was **Guillaume 'Giel' Hendriks**. **Jean-Baptiste Claes**, **Kevin Hulsmans** en vele anderen volgden zijn voorbeeld. **Laura Verdonschot** is de Lommelse veldrit-trots bij de dames.

Wie Lommel zegt, denkt aan zand. En bij zand hoort motorcross. **Jaak Vanvelthoven**, **Henri Vromans** en vele andere crossers ... wie kent ze niet?

In de duivensport klonk de naam 'Tournier' jarenlang als een klok, tot in China toe. De stam Tournier, een duivenras dat sinds 1901 door de gelijknamige familie werd gefokt, gooide decennialang hoge ogen in de internationale duivensport.

Naast deze en meer klinkende namen zijn er vele Lommelaren die aan sport doen. De 'Sahara City Run' door het gelijknamige stukje Lommelse natuur én door het oudste Lommelse café, De Kroon, is een zeer gesmaakt sportevenement.

Jean-Baptiste Claes © Verzameling Antonie Broeks

Henri Vromans © Verzameling Antonie Broeks

ONZE AMBACHTEN TOEKOMST VERZEKERD!

Houtsnijwerk en beeldhouwwerk in hout is al lang een traditie in Lommel. Een bekende Lommelse kunstenaar was Jeanne Luykx. Haar houten beelden tref je aan langs de Mudakkers en op de Stedelijke Begraafplaats. Nand Hendrix uit Leopoldsburg is ook een bekende meester in deze kunst- en ambachtvorm. Lommelaar Jaak Moelans leerde van hem de stiel. Negentien jaar lang was Jaak vrijwilliger-lesgever 'houtsnijwerk' bij de Ateliers voor Overdag, een vormings- en ontmoetingsplaats. Vele Lommelaren leerden van hem hoe hout, hamer en beitel te hanteren. Frans Ven heeft ondertussen de fakkel van hem overgenomen.

© Josef Göttsens

Bier drinken kan iedereen. **Bierbrouwen** daarentegen, en vooral lekker bier brouwen, is maar weinigen gegeven. Het brouwersambacht in Lommel, ooit wijdverspreid, was uitgestorven toen Henk Fijneman, bierliefhebber, de smaak te pakken kreeg. Het resultaat van het enthousiasme, de stiel-liefde en -kennis van Henk is de tot op heden kleinste brouwerij van België: AMAI. De naam spreekt voor zich wanneer je het bier hebt geproefd: "Amאי, das lekker." Henk besmet mensen met de liefde voor bier en brouwen tijdens brouwwerkshops, bierproeverijen en op bierfestivals in binnen- en buitenland.

© Wendy van Wanoij